

Република Србија

**КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ
КОНКУРЕНЦИЈЕ**

**ИЗВЕШТАЈ
О СПРОВЕДЕНОЈ СЕКТОРСКОЈ АНАЛИЗИ
ТРЖИШТА ОТКУПА СИРОВОГ МЛЕКА,
ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЛЕКА И
МЛЕЧНИХ ПРОИЗВОДА
У 2011. И 2012. ГОДИНИ**

Београд, децембар 2013. године

Садржај

I	УВОД.....	4
1.	Правни основ и разлози за спровођење секторске анализе	4
2.	Обухват секторске анализе и извори података.....	5
3.	Захтеви за достављање података упућени државним институцијама	7
II	ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ ОТКУПА, ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЛЕКА И МЛЕЧНИХ ПРОИЗВОДА.....	8
1.	Прописи којима се регулише тржиште	8
2.	Национални прописи из области млекарства у процесу усаглашавања са Европском регулативом	11
III	АГРЕГАТНИ ПОКАЗАТЕЉИ ПРИМАРНЕ ПРОИЗВОДЊЕ СИРОВОГ МЛЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ..	13
1.	Производња сировог млека.....	13
2.	Увоз сировог млека.....	15
3.	Откуп сировог млека намењеног даљој индустријској преради	16
4.	Сирово млеко утрошено за друге намене.....	20
5.	Остали учесници на тржишту откупа сировог млека.....	22
6.	Просечне откупне цене млека.....	24
7.	Систем премија за млеко	26
IV	ОТКУПЉЕНЕ КОЛИЧИНЕ СИРОВОГ МЛЕКА НА ТРЖИШТУ НАМЕЊЕНЕ ИНДУСТРИЈСКОЈ ПРЕРАДИ	28
1.	Тржишно учешће анкетираних млекара у укупним откупљеним количинама млека намењених индустријској преради.....	28
2.	Репрезентативност узорка одабраних млекара	32
3.	Месечне варијације у количинама откупљеног млека током анализираног периода од стране млекара	33
4.	Просечне откупне цене млека по млекарама.....	35
5.	Откупљено млеко из увоза од стране млекара	37
6.	Добављачи сировог млека.....	40
7.	Лабораторије за контролу квалитета млека	42

8. Однос премираног и непремираног млека по млекарама.....	44
IV ПРОИЗВОДЊА И ПРЕРАДА МЛЕКА И МЛЕЧНИХ ПРОИЗВОДА	47
1. Инсталисани капацитети за производњу и прераду млека и млечних производа	47
2. Агрегатни подаци о произведеним количинама млека и млечних производа.....	49
3. Структура прерађеног млека (конзумно млеко и млечни производи) по млекарама	52
4. Упоредни преглед структуре прерађеног млека у посматраном периоду	55
5. Проблеми у пословању млекара.....	59
VI ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	60

I УВОД

1. Правни основ и разлози за спровођење секторске анализе

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је, на основу члана 47. Закона о заштити конкуренције ("Службени гласник РС", број 51/09 и 95/13 - у даљем тексту: Закон), и Одлуке Савета Комисије од 18. новембра 2010. године, покренула Секторску анализу стања конкуренције у сектору млекарства, која обухвата откуп сировог крављег млека, производњу и прераду млека и млечних производа, трговину на велико и трговину на мало млеком и млечним производима, (у даљем тексту: секторска анализа). Разлог за доношење Одлуке о спровођењу секторске анализе у овој грани прерађивачке индустрије, је несташица краткотрајног (пастеризованог) и дуготрајног (стерилизованог) млека, на тржишту малопродаје током летњих месеци 2010 године. Анализа је обухватила период од седам месеци (јун-децембар) кроз упоредни преглед података за 2009. и 2010. годину. За потребе анализе затражени су подаци од највећих индустријских прерађивача млека на домаћем тржишту, као и од произвођача који су значајни учесници на регионалним тржишним сегментима производње и прераде млека и млечних производа. Поред ових, Комисија је током анализе прикупила и обрадила податке и од надлежних државних органа струковних удружења, анализирала кретања и трендове на релевантним тржиштима и прописе којима се ова тржишта уређују.

Секторска анализа је спроведена у периоду од јануара 2011 до краја јула 2012. године. На основу прикупљених података, извршена је анализа стања конкуренције у периоду јун – децембар 2009. и 2010. године која је садржана у Извештају о секторској анализи, чији саставни део чине изведени закључци и донете препоруке. Извештај о секторској анализи тржишта откупа сировог крављег млека и производње и прераде млека и млечних производа у Републици Србији у периоду јун – децембар 2009 и 2010. године усвојен је Одлуком Савета Комисије број 5/0-01-123/2012-25 од 16. августа 2012. године. Извештај са закључцима и препорукама објављен је на интернет страни Комисије, уз уважавање захтева учесника на тржишту за заштиту одређених података. Такође су позвани и учесници на тржишту откупа сировог крављег млека и производње и прераде млека и млечних производа у Републици Србији да доставе Комисији своје коментаре у погледу Извештаја.

Имајући у виду значај производње сировог млека и његове прераде у конзумно млеко и млечне производе, као и целокупно утврђено чињенично стање а посебно структуру појединих тржишта у производно прерађивачком циклусу у овом сектору, одлучено је да Комисија наставља са спровођењем анализе стања конкуренције на тржишту откупа сировог крављег млека и производње и прераде млека и млечних производа за 2011. и 2012. годину.

2. Обухват секторске анализе и извори података

Као и у претходној анализи, обухваћен је производно-прерађивачки циклус, односно откуп сировог крављег млека и производња и прерада млека и млечних производа. Остале врсте млека (овчије, козије итд.) нису биле предмет ове анализе, услед њихове изузетно ниске заступљености од око 2% у укупним количинама млека произведених у Републици Србији.

У циљу прикупљања података и информација неопходних за реализацију секторске анализе, Комисија се обратила учесницима на тржишту откупа, производње и прераде млека и млечних производа. Комисија је упутила захтеве за достављање података и информација на адресе 15 учесника на тржишту од којих су прикупљени подаци и за претходну секторску анализу. Критеријуми за одабир млекара од којих су затражени подаци били су: значај појединих учесника на тржишту откупа сировог млека, инсталирани производни капацитети и њихова позиција на регионалним тржишним сегментима производње и прераде млека и млечних производа.

Комисија је затражила податке од највећих учесника на предметном тржишту, са становишта критеријума количине откупљеног сировог млека и инсталираних производно-прерађивачких капацитета, а то су: млекара АД „ИМЛЕК“ Београд – Падинска Сकेда и АД „Млекара Суботица“, које су у саставу Danube Food Group (у даљем тексту: DFG), АД „Млекара Шабац“, и „Сомбоled“ д.о.о. из Сомбора. Имајући у виду њихов значај на регионалним тржиштима, затражени су подаци од следећих млекара: „Милкоп“ д.о.о. из Рашке, АД „Нишка млекара“ Ниш, „Лазар“ д.о.о. Блаце, „Границе“ д.о.о. Младеновац, „Кић Сопрану“ д.о.о. из Крагујевца, „Екомлек“ д.о.о. Каоник, АД „Млекара Лозница“ из Лознице, АД „Млекара Плана“ из Велике Плана, „Meggle Србија“ д.о.о. Крагујевац и „Млекопродукт“ д.о.о. Зрењанин. Првобитно је планирано да Кикиндска индустрија млека буде у узорку анкетираних млекара али је ова млекара у току 2012. године престала са производњом и обрисана је из регистра привредних субјеката као друштво које престаје услед статусне промене припајања Млекопродукту из Зрењанина, па из објективних разлога није уврштена у узорак.

Од наведених млекара захтевано је да Комисији доставе појединачно исказане податке на месечном нивоу и то податке о :

- откупљеним количинама сировог млека по класама и укупну количину сировог млека коју је млекара откупила и допремила у фабрику у циљу даље прераде изражену у литрима,
- количинама увезеног млека и увозним ценама по литру млека,
- количинама сировог млека за које је остварена премија и непремираног млека,
- просечним откупним ценама сировог млека по јединици мере, а уколико је могуће просечне цене потребно је исказати и за сваку класу млека посебно,
- у којој лабораторији се врши контрола квалитета откупљеног сировог млека
- највећим добављачима од којих се откупљује сирово млеко, колико они учествују у укупно откупљеним количинама сировог млека у литрима,
- произведеним количинама конзумног млека (пастеризованог и стерилизованог) и осталих млечних производа (јогурт, путер, млечни намази, сиреви и сл.),

- утрошеном сировом млеку за производњу млека и млечних производа,
- структури цене коштања 1 л конзумног млека и то две врсте млека које су садржане у просечној потрошачкој корпи Републике Србије: свежег млека односно пастеризованог млека са 3,2% млечне масти у паковању од 1л и млека у тетрапаку, стерилизованог, трајности 60 дана у паковању од 1л,
- да ли је дошло до промене у производно прерађивачким капацитетима у односу на децембар 2010. године,
- степену искоришћености капацитета,
- да ли је дошло до промена у асортиману производа у смислу увођења нових и/или престанка производње постојећих производа,
- најчешће проблеме са којима се млекарe сусрећу у свакодневном пословању као и коментаре и мишљења који би били од значаја за спровођење анализе стања у сектору млекарства.

Први тражени подаци односили су се на податке за месеце јануар и фебруар 2011 и 2012. године, а затим је сваког наредног месеца захтевано достављање података за наредна два месеца 2011 и два месеца 2012. године с тим што се период за који се подаци достављају помера на март и април, мај и јун, јул и август, септембар и октобар, новембар и децембар и то за 2011. и 2012. године. Прикупљање тражених података од млекара трајало је до октобра 2013. године након чега је уследила обрада података.

У циљу свеобухватности анализе и сагледавања структуре тржишта, Комисија за заштиту конкуренције је упутила захтев за достављање података о откупу сировог млека највећим кондиторима у Републици Србији, индустријским пекарама и произвођачима сладоледа. Захтев је упућен следећим кондиторима: „Пионир“ Суботица, „Соко Нада Штарк“ Београд, „Концерн Бамби –Банат“ а.д. Нови Београд, „Konzern Swisslion Takovo“ Београд, „Jaffa“ доо Црвенка, Предузеће за производњу кондиторских производа „Банини“ ад Кикинда, затим индустријским пекарама „DON DON SRBIJA“ Нови Београд (у чијем саставу су, према јавно доступним информацијама са њихове веб странице, производни погон ПДМ у Пударцима, Фиделинка из Суботице, Житопродукт из Зрењанина, Кикиндска пекара из Кикинде, МС пекара из Јакова, Добри Пек из Врњачке бање и Златни Пек из Лесковца) и „Београдска пекарска индустрија,“ Београд (у оквиру Привредног друштва Клас доо, Београд који осим Београдске пекарске индустрије учествује у капиталу друштва Klas retail Klas trade Valjevo, Извор ад Параћин и Житопек из Ниша) као и индустријским произвођачима сладоледа и то: „NESTLE Adriatic Foods doo - Nestle ice cream“ Нови Београд и „ICE CREAM FACTORY doo“, Нови Београд. Поменути друштвима затражено је да се изјасне о томе да ли користите сирово кравље млеко као сировину у свом производно прерађивачком циклусу, у којим количинама а уколико не користе, да доставе податак које врсте млека односно млечних производа користе у свом производном циклусу.

3. Захтеви за достављање података упућени државним институцијама

У складу са чланом 49. Закона о заштити конкуренције, којим је прописано да Комисија може да достави другим државним органима и организацијама захтев за давање информација, Комисија је током секторске анализе такве захтеве упутила следећим институцијама: Републичком заводу за статистику (РЗС) и Министарству финансија – Управи царина.

Од Републичког завода за статистику затражени су агрегатни подаци на годишњем нивоу о укупној количини „помуженог“ крављег млека, откупљеним количинама сировог крављег млека намењеног даљој индустријској преради и производњи млека и млечних производа у посматраном периоду у Републици Србији. Осим податка на годишњем нивоу а у циљу анализе и праћења месечних одступања, затражени су и месечни подаци о количини укупно помуженог крављег млека, количини откупљеног сировог односно свежег крављег млека као и количини произведеног пастеризованог и стерилизованог млека.

Министарству финансија – Управи царина су затражени подаци о количинама увезеног и евентуално извезеног сировог млека у Републици Србији у периоду 2011. – 2012. година у количинама и по увозницима односно извозницима.

II ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ ОТКУПА, ПРОИЗВОДЊЕ И ПЕРЕРАДЕ МЛЕКА И МЛЕЧНИХ ПРОИЗВОДА

1. Прописи којима се регулише тржиште

Следи преглед најзначајнијих прописа којима је током посматраног периода ово тржиште било регулисано.

Закон о безбедности хране („Службени гласник РС“ број 41/2009)

Прописује опште услове за безбедност хране, обавезе и одговорност субјеката у пословању храном, као и услове који се односе на хигијену и квалитет хране.

Уредба о условима и начину коришћења премије за млеко за 2011. годину („Сл. гласник РС“, бр. 9/2011)

Овом уредбом се уређују услови и начин коришћења премије за млеко за 2011. годину. Премија се исплаћује по литру испорученог млека и то квартално за сирово млеко испоручено у претходном кварталу. Корисник премије осварује право на премију ако је предао најмање 3.000 литара млека по кварталу али не више од 3.000.000 литара млека по кварталу. Захтев за остваривање права на премију подноси се Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управи за аграрна плаћања. У току 2011. није мењана уредба и премија је износила **5 динара по литру** испорученог млека без додатних стимулација у вези са квалитетом.

Уредба о условима и начину коришћења премије за млеко за 2012. годину ("Сл. гласник РС", бр. 24/2012 и 96/2012).

Корисник премије под условима наведеним у члану 2. Уредбе остварује премију преко правних лица и предузетника који се баве прерадом млека. Премија се исплаћује по литру испорученог млека и то квартално за сирово млеко испоручено у претходном кварталу. Корисник премије осварује право на премију ако је предао најмање 3.000 литара млека по кварталу (овде не постоји тзв. горњи праг изнад кога се не исплаћује премија, као у 2011. години). Захтев за остваривање права на премију подноси се Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управи за аграрна плаћања. Премија се исплаћује **по литру** испорученог млека у износу од **5 динара**, осим у **трећем и четвртном кварталу**, када се исплаћује у износу од **7 динара** по литру испорученог млека.

Правилник о квалитету производа од млека и стартер култура("Сл. гласник РС", бр. 33/2010, 69/2010 и 43/2013 – др.правилник).

Правилник којим се прописују услови у погледу квалитета производа од млека намењени конзумирању и стартер култура за производе од млека и то за: класификацију, категоризацију и назив производа од млека и стартер култура, физичка, хемијска, физичко – хемијска и сензорска својства сировина, као и врсту у количину сировина, додатака и других супстанци које се употребљавају у производњи и преради производа од млека и стартер култура, елементе битних технолошких поступака који се примењују у производњи и преради производа од млека и стартер култура, додатне захтеве за означавање производа од млека и стартер култура.

Правилник о квалитету сировог млека („Сл. гласник РС“ број 21/09).

Овим правилником прописује се квалитет који мора да испуњава сирово млеко при откупу као и начин испитивања квалитета сировог млека.

Поменути правилником прописано је да се откуп сировог млека може вршити после провере квалитета сировог млека у овлашћеној лабораторији, као и да се провера квалитета врши узимањем узорка сировог млека у присуству произвођача сировог млека и представника млекаре, односно откупљивача, и анализом прописаног броја узорака у овлашћеној лабораторији. Сирово млеко мора да испуњава одређени број критеријума прописних овим правилником (као што су минимум 3,2% млечне масти, најмање 3,0% протеина, најмање 8,5% суве материје без масти, густина, РН вредност, киселост и друго), као и да млеко које се откупљује може да има укупан број бактерија, на температури до 30 степени до 400.000, и број соматских ћелија по милилитру до 400.000 (соматске ћелије служе за борбу против бактеријских инфекција и имају високе вредности код оболелих грла, односно уколико соматске ћелије имају вредности веће од прописаних, мањи је принос сира по литру млека, млеко има несвојствен мирис и смањен му је рок трајања).

Чланом 8. Правилника прописано је да се сирово млеко може откупљивати само ако је добијено од здравих, обележених млечних грла, са регистрованих имања. Узимање узорака за утврђивање квалитета обавља оспособљено лице (узоркивач) непосредно код произвођача или на сабирном месту. Испитивање квалитета сировог млека врши овлашћена лабораторија која испуњава услове у погледу техничке и професионалне оспособљености утврђене посебним прописима и решењем министра. Приликом оцењивања испуњености услова министар ће посебно ценити техничку компетентност из поступка акредитације, ако је привредно друштво поднело акт о акредитацији издат од стране Акредитационог тела Србије.

Правилник о методама узимања узорака и методама хемијских и физичких анализа млека и производа од млека („Сл. лист СФРЈ“ бр 32/83)

Контрола квалитета млека и производа од млека врши се на узорцима узетим за испитивање по методама које су прописане овим правилником. Под методама којима се врши контрола квалитета млека и производа од млека подразумевају се: методе узимања узорака и методе хемијских и физичких анализа. Под методама узимања узорка

подразумевају се поступци и налин узимања узорак млека и производа од млека чији се квалитет контролише. Методама физичких и хемијских анализа обухваћени су услови и поступци за физичке и хемијске анализе узорак млека и производа од млека, ради проверавања физичких својстава и хемијског састава тих производа

Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2010. до 2015. године (Службени гласник РС“ број)

У делу у коме се дефинишу активности од значаја за истраживање у области пољопривреде и хране. Измењене привредно – системске прилике у свету и код нас захтевају од научно истраживачког рада одговоре на социјалне еколошке и економске изазове (растућу потребу за безбеднијом, здравијом и квалитетнијом храном). У будућим истраживањима потребно је објединити основна, примењена и развојна истраживања са циљем очувања земљишта, биљних и животињских ресурса, изградње одрживог и ефикасног пољопривредног и прехранбеног сектора који може да се такмичи на светском тржишту, обезбеђења хране која задовољава потребе потрошача у погледу квалитета и безбедности, развој технологије које ће сачувати животну средину од утицаја ефеката пољопривредне производње и припремити пољопривреду и прехранбену индустрију Србије за интеграцију у ЕУ. Основни циљеви су усаглашени са циљевима стратегије развоје пољопривреде.

Стратегија развоја пољопривреде Србије („Службени гласник РС“ број 78/05)

Према стратегији развоја пољопривреде, за период од 2005. године до уласка Србије у Европску унију у I фази, основни циљеви које би требало остварити су постепено смањење подршке тржишту, с тим да се субвенције за индустријско биље брже смањују него за млеко, док би подршку требало да добијају само регистровани произвођачи. Смањење овакве подршке као и свих осталих подстицаја планирано је за индустријско биље почевши од 2005. године, а за млеко када се заврши обележавање говеда.

Након ове фазе, трендови који би требало да карактеришу ову фазу директне подршке су даље смањење, до потпуног укидања подршке тржишту, постепено укидање регресирања инпута, повећање бесповратних средстава за рурални развој, повећање плаћања за слабије развијена подручја и старачка домаћинства одвојена од производње, одржавање на истом нивоу подршке усмерене ка структурним променама итд.

Последња, трећа фаза, подразумева да се Србија налази пред приступањем ЕУ, односно да прихвата заједничку пољопривредну политику ЕУ (Common Agricultural Policy), и да сходно томе прихвата систем директне подршке, што ће подразумевати усмеравање средстава за даљи рурални развој и заштиту средине, кроз изградњу система мултифункционалне пољопривреде.

2. Национални прописи из области млекарства у процесу усаглашавања са Европском регулативом ¹

Усклађивање законодавства Републике Србије са правним тековинама ЕУ представља најозбиљнији посао у процесу европске интеграције Србије. Имајући у виду да се према неким проценама од укупно 27.000 прописа чак 10.000 односи на пољопривреду (пољопривреда, рурални развој, безбедност хране, ветеринарска и фито санитарна политика, рибарство) озбиљност овог посла је очигледна. Сви прописи ЕУ подељени су у посебна поглавља, поглавље 11. (Пољопривреда и рурални развој), 12. (Безбедност хране, фитосанитарна и ветеринарска политика) и 13. (Рибарство), односе се на пољопривреду у ширем смислу речи и усклађивање нашег законодавства врши се са овим прописима.

Млекарство даје значајан допринос у укупној вредности пољопривредне производње Србије. Као такав, сектор млекарства је међу најзахтевнијим по питању стандарда који се морају испунити приликом приступања заједничком пољопривредном тржишту. Национални прописи из области млекарства доприносе процесу отклањања административних, трговинских препрека али и јачању конкурентности извозне орјентисаности домаћих произвођача али и укупној економији наше земље. Национални прописи, који су усклађени са прописима ЕУ, требали би подстаћи правни идентитет пољопривреде, која прати и чини препознатљив домаћи производ на међународном пољопривредном тржишту.

Глобални систем безбедности хране обухвата три основна принципа: (1) принципи Светске трговинске организације – где нема дискриминације између увезене и домаће хране (2) принципи Комисије Кодекса Исхране и увођење интернационалних стандарда у вези са храном уз праћење интернационалних неслагања у вези са безбедношћу хране (3) принципи Европске Уније засновани на оцени ризика и од „фарме до трпезе“ представљени као потпуна ревизија прописа о безбедности хране. Усвајање Закона о безбедности хране представља почетни корак за увођење процедуре стандардизације у производњу домаће хране. Тежња ка високом степену заштите људског живота представља један од основних циљева закона о храни којим су дефинисана и остала начела и дефиниције хране укључујући као циљ и остварење слободног кретања хране унутар Европске уније. Даља процедура усаглашавања националних прописа односи се на преузимање хигијенског пакета Европске уније, односно ближе дефинисање заједничке основе за хигијенску

¹ У овом делу цитирани су делови стручног рада „Национални прописи из области млекарства у процесу усаглашавања са Европском регулативом“ аутора: Јасна Љ. Стевановић (Удружење за пољопривреду прехранбену и дуванску индустрију и водопривреду, Привредна комора Србије) и Бранке М. Стошић (Управа за ветерину, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије). Рад је објављен у Билтену Прехрамбена индустрија - Млеко и млечни производи Вол. 21 Број 1-2, Часопис Савеза хемијских инжењера Србије, Београд 2010. год.

производњу свих врста хране као и преузимање правила хигијене хране животињског порекла са каснијим допунама.

Доношење Закона о безбедности хране (Сл. гласник РС“ бр. 41/09) и низа пратећих закона, почетни је корак за увођење процедуре стандардизације у производњи прехранбених производа и поштовања принципа безбедности хране, што је један од основних услова за чланство у ЕУ и СТО. Унапређење националних стандарда квалитета и безбедности хране одвија се споро. На основу Закона о безбедности хране предвиђено је доношење низа подзаконских аката. Досадашње активности на изради подзаконских аката везивале су се за израду техничких прописа али је донет само правилник о квалитету производа од млека, као и измене и допуне истог акта. Чињеница је да постављање високих захтева у погледу квалитета производа и стандарда о безбедности млека и производа од млека нису у могућности да испоштују већи број мини млекара чија је конкурентност заснована на нижој цени производа (ниски трошкови производње, непоштовање адекватних процедура и стандарда), претежно усмерене на задовољавање потреба локалног тржишта, делимично послују у зони сиве економије па ће се као такве тешко прилагодити и неће опстати у условима велике конкуренције. Део наше извозно орјентисане млекарске индустрије односно предузећа која су унапредила стандарде, преуредила организациону структуру и поставила сировинску основу на захтевани ниво неће бити угрожена.

Захтеви који омогућавају јединствено пољопривредно тржиште у смислу тржишта производима од млека, односе се на слободно кретање производа од млека, кроз **заједничку организацију тржишта**, односно прописивање **стандарда за квалитет паковање и означавање** производа од млека, заједно са **анализама, инспекцијом и надзором**.

Неке од најважнијих регулатива из ове области:

- Регулатива (ЕС) број 852/2004 Европског парламента и савета од 29.04.2004. о хигијени прехранбених производа
- Регулатива (ЕС) број 853/2004 Европског парламента и савета од 29.04.2004. о посебним прописима из области хигијене за храну животињског порекла
- Регулатива (ЕС) број 178/2002 Европског парламента и савета, Закон о храни
- Регулатива (ЕС) број 854/2004 Европског парламента и савета о званичним контролама хране животињског порекла
- Регулатива (ЕС) број 882/2004 Европског парламента и савета о званичним контролама које се врше ради утврђивања усаглашености са законом о храни и храни за животиње као и са прописима из области здравља и добробити животиња
- Регулатива Комисије(ЕС) број 2073/2005 од 15. новембра 2005 о микробиолошким критеријумима за прехранбене производе

III АГРЕГАТНИ ПОКАЗАТЕЉИ ПРИМАРНЕ ПРОИЗВОДЊЕ СИРОВОГ МЛЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Производња млека у Србији једна је од најважнијих пољопривредних грана која са потенцијалима са којима располаже може да буде окосница пољопривредног и руралног развоја Србије. Значај млекарског сектора огледа се у томе што је млекарство (а) међу секторима са највећом вредношћу примарне производње од преко 500 милиона евра годишње, (б) сектор који обухвата преко 280.000 произвођача и тиме значајно доприноси руралном развоју Србије, (в) сектор који је важан за прехранбену сигурност земље, (г) сектор који је најзахтевнији по стандардима које треба испунити приликом приступања ЕУ, због чега може представљати једну од највећих препрека прикључењу пољопривреде Србије Заједничког Аграрној Политици и (д) сектор у коме Србија има значајне потенцијале за даљи развој.

1. Производња сировог млека

Примарна производња сировог млека намењеног људској исхрани у Републици Србији током година је стабилна, са малим веријацијама у количини, не бележи битнија одступања у протеклом десетогодишњем периоду и креће се око нивоа од 1.500 милиона литара млека годишње.

У 2011. години је произведено 1.434 милиона литара млека или око 2% мање него у 2010. години, док је у 2012. години произведено 1.442 милиона литара или око 0.6% више него у 2011. години. Према дефиницији РЗС овако дефинисано примарно произведено млеко представља „укупну количину помуженог млека које је искоришћено за људску исхрану или прераду без количине помуженог млека искоришћеног за исхрану стоке“.

Табела 1 и графикон 1: Количина помуженог млека у Републици Србији, 2008-2012

	Количина помуженог крављег млека у милионима l	ланчани индекс	базни индекс 2008=100
2008	1534	100	100
2009	1478	96	96
2010	1462	99	95
2011	1434	98	93
2012	1442	101	94

Извор: РЗС

Према првим резултатима Пописа пољопривреде у 2012. години у Републици Србији има 631.122 пољопривредних газдинстава. Укупан број говеда је 908.990 свих категорија. У 2011. години је број говеда у Србији износио 937 хиљада свих категорија, од тога крава и стеоних јуница око 550 хиљада грла док је просечна млечност у 2011. години била 2.865 л по музном грлу (три пута мање него у земљама ЕУ). У последњих десет година број крава и стеоних јуница је у константном опадању па и у 2012 бележи 32 хиљаде мужних грла мање у односу на 2011 односно 50 хиљада мање у односу на 2010. годину. Смањење броја мужних грла уз релативно стабилну количински изражену производњу сировог млека упућује на тренд побољшања расног састава говеда и укрупњавања пољопривредних газдинстава у својству примарних произвођача млека.

Табела 2 и графикон 2: Број говеда, мужних грла и литара по муженој крави

	Број говеда укупно	Мужна грла	l по муженој крави
2008	1057	625	2731
2009	1002	584	2852
2010	938	560	2794
2011	937	542	2856
2012	909	510	2920

Извор: РЗС

У укупном броју говеда на територији Србије, породична газдинства учествују са 91,7% док је мање од 10% укупног броја говеда на специјализованим фармама за производњу сировог млека и пољопривредним комбинатима.

Просечно породично газдинство у Србији користи 4,5 ха пољопривредног земљишта и гаји најмање два грла говеда или једно грло говеда и два грла ситне стоке.

У производњи млека у Србији присутан је велики број фармера са малим бројем грла (до десет) док је, поређења ради, у земљама ЕУ просечан број крава по фарми 20.

У Србији постоји 240.000 грла чије се млеко предаје млекарама (отприлике половина укупног броја крава и стеоних јуница). Више од 79% произвођача има једно до три грла и просечну дневну предају млека од 30,2 литра по фармеру.

Трендови у сектору показују да је производња пуна структуралних проблема, као и да ће се реформа производње млека и млечних производа фокусирати на следеће тачке: млечност, генетски квалитет стада, хигијенска исправност млека и организациона решења у смислу формирања удружења произвођача. Другим речима, даље ће се наставити у правцу смањења број произвођача од којих млекаре откупљују млеко уз истовремено повећање броја грла по фарми и просечне млечности по грлу и доћи ће и до све веће специјализације производње у оквиру пољопривредних фарми.

2. Увоз сировог млека

Према подацима које су млекаре доставиле Комисији за заштиту конкуренције, одређена количина сировог млека за потребе прераде обезбеђује се из увоза. Из разлога прикупљања агрегатних података о понуди сировог млека на тржишту Републике Србије упућен је захтев Министарству финансија – Управи царина да достави податке о увозу и (евентуалном) извозу сировог млека са напоменом да су нам потребни подаци за 2011 и 2012. годину и то по увозницима имајући у виду дефиницију из Правилника о квалитету сировог млека где се под појмом „сирово млеко“ подразумева помужено млеко које није загревано на температури вишој од 40 С и коме ништа није додато ни одузето.

Управа царина је доставила податке о увозу и извозу млека под тарифним ставом од 0401010 10 00 до 040120 99 00 са трговачким називом робе, извозницима и увозницима у периоду од 01.01.2011. до 31.12.2012. године. Прегледом достављених података утврђено је да достављени подаци не одговарају предмету захтева јер према наименовању из царинске тарифе под достављеним подацима подразумева се млеко и павлака, неконцентровани и без додатог шећера или других материја за заслађивање са садржајем масноће 1% и 3% у амбалажи нето запремине не преко 2 литра. Имајући у виду карактеристике сировог млека а нарочито овако низак % масноће као и немогућност да се сирово – термички необрађено млеко пакује у амбалажу овако мале запремине, закључено је да се готово сви достављени подаци о увозу млека из тарифних ставова од 0401101000 до 0401209100 односе на увезено конзумно млеко односно термички обрађено – пастеризовано или стерилизовано млеко у паковањима до 2 л, које није било предмет захтева за доставу података. Једино су достављени подаци под тарифним ставом 0401209900 према трговачком називу робе приликом увоза упућивали да би се у овој категорији евентуално могли пронаћи подаци о увозу сировог млека, имајући у виду да се ради о млеку које има преко 3% масноће и да је врло често у наименовању робе стајало „свеже“ *пастеризовано* млеко или „у ринфузи“, али због неслагања комерцијалног назива робе и суштинских одлика сировог млека и наведене царинске тарифе којом је обухваћено „све остало“ нисмо се даље упуштали у анализирање достављених података као релевантних за део анализе који се односи на тржиште сировог млека.

Подаци које смо анализирали, а тичу се увезених количина сировог млека, добијени су од анкетираних млекара и биће анализирани у поглављу IV тачка 5. Откупљено млеко из увоза од стране анкетираних млекара, имајући у виду да због горе наведених разлога нисмо били у могућности да користимо податке Управе царина.

3. Откуп сировог млека намењеног даљој индустријској преради

Према подацима званичне статистике, прерађивачка индустрија откупљује приближно половину од укупне количине произведеног млека, док за другу половину, можемо претпоставити, да се искористи за кућну потрошњу и прераду, али званичних податка о овом другом сегменту тзв „неформалном тржишту“ немамо.

С тим у вези, производњу млека можемо поделити на неколико група.

Прва група су они произвођачи који целокупно помужено млеко предају млекарама и то су по правилу већи и боље организовани произвођачи. Ова група произвођача производи 50% укупне производње млека у Србији док се у њиховом власништву налази око 25% од укупног броја крава и стеоних јуница.

Другу групу чине произвођачи који целокупно помужено млеко користе у сопственој производњи кисело-млечних производа у домаћинствима одакле их износе на зелене пијаце или друге ланце дистрибуције као што су локали, ресторани, туристичка продаја, продаја другим домаћинствима или продаја од врата до врата.

Трећа група произвођача део млека предаје млекарама а део користи за прераду у домаћој индустрији. Њихов број је најмањи.

Према подацима званичне статистике, од 1.500 милиона литара помуженог млека годишње, количине млека које су откупљене са породичних газдинстава као и од пољопривредних комбината и специјализованих фарми за производњу сировог млека износе око 50% укупно помуженог млека.

У 2011. години од укупно произведених 1.434 милиона литара сировог млека, са породичних газдинстава и фарми за производњу млека откупљено је 681 милиона литара млека, што чини **47,5%** укупно произведеног млека, као и млечних производа из домаће прераде² у количини од 277 тона.

У 2012. години је тај проценат нешто виши али и даље се креће око половине произведене количине. Тако је од произведених 1.442 милиона литара сировог млека, у откупу и продаји завршило 712 милиона литара млека, што представља **49,4%** укупно произведених количина и 175 тона млечних производа из домаће прераде.

Подаци за 2011. и 2012. годину потврђују један од закључака Секторске анализе за 2009. и 2010. годину да тржиште откупа сировог млека у Републици Србији карактерише изузетно

² појам „домаћа прерада“ преузет је из званичне терминологије РЗС и као што сам назив каже, реч је о млечним производима који су произведени на пољопривредним газдинствима и домаћинствима и која су најчешће дистрибуирана продајом на пијацама

ниско учешће млека откупљеног у циљу даље индустријске прераде у односу на укупно произведене количине.

Табела 3 : Произведено и откупљено млеко у Републици Србији, 2008-2012

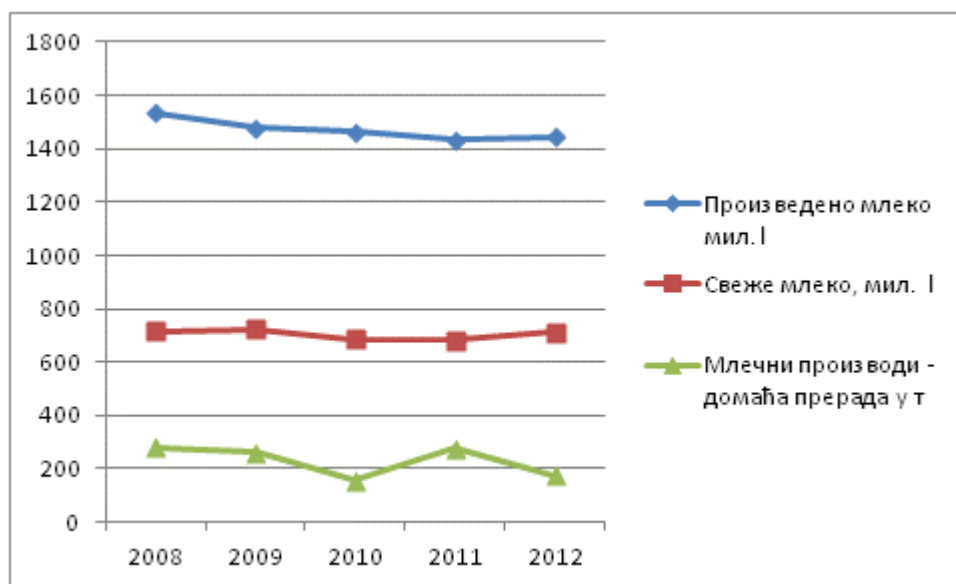
	2008	2009	2010	2011	2012
Произведено млеко мил. l	1534	1478	1462	1434	1442
Свеже млеко, мил. l	717	723	686	681	712
Млечни производи - домаћа прерада у т	280	261	155	277	175

Извор:РЗС

У односу на 2010. годину, количине откупљеног сировог млека у 2011. години бележе благи пад од 1% (колико износи и пад у укупно произведеним количинама млека) док је откупљена количина млечних производа из домаће прераде порасла за чак 80%.

У 2012. години расте количина откупљеног сировог млека за 5% у односу на 2011. годину (количина укупно произведеног млека у 2012. расте за мање од 1% тачније 0.55%) док количина откупљених млечних производа из домаће прераде опет има изражен тренд осцилације али сад у супротном правцу и мања је за 37% у односу на количину из 2011. године.

Графикон 3: Произведено и откупљено млеко у Републици Србији, 2008-2012

У табели која следи, приказани су подаци о месечним количинама откупљеног млека у 2011. и 2012. години у апсолутним износима (у хиљадама литара) и у релативном износу,

односно учешћу откупљеног млека у одређеном месецу (%) у односу на укупну годишњу откупљену количину (100%). На овај начин приказани подаци омогућавају да се сагледају апсолутно и релативно изражене како максималне, тако и минималне месечне количине откупљеног млека и да се открију тзв. сезонски *peak*-ови који су мање или више присутни из године у годину у овој пословној активности.

Табела 4: Откупљене количине сировог млека у хиљадама литара по месецима и учешће у укупно откупљеним количинама

	2011	%	2012	%
јануар	57,167	8.39%	60,517	8.50%
фебруар	51,882	7.62%	55,800	7.84%
март	58,485	8.59%	67,020	9.42%
април	59,701	8.77%	64,275	9.03%
мај	60,126	8.83%	66,614	9.36%
јун	59,555	8.75%	61,763	8.68%
јул	57,285	8.41%	59,175	8.32%
август	57,026	8.37%	56,077	7.88%
септембар	54,127	7.95%	56,244	7.90%
октобар	54,716	8.03%	52,368	7.36%
новембар	52,596	7.72%	50,317	7.07%
децембар	58,328	8.57%	61,408	8.63%
УКУПНО	680,994	100.00%	711,578	100.00%

Извор: Републички завод за статистику

У 2011. години је највећи откуп забележен у пролећним месецима па је у марту, априлу, мају и јуну откуп био око 60.000 хиљада литара сировог млека месечно а најнижи у фебруару и новембру, око 52.000 хиљаде литара сировог млека месечно.

У 2012. години је највећи откуп такође забележен у пролећним месецима и то у на нивоу око 65.000 хиљада месечно и са месечним учешћем од преко 9% у годишње откупљеним количинама, док је у месецима са најнижим откупљеним количинама октобру и новембру-откуп био на нивоу тек око 51.000 хиљаде литара млека месечно или 7% у укупно откупљеним количинама.

Табела 5: Индекс откупљених количина по месецима 2012. године (2011=100)

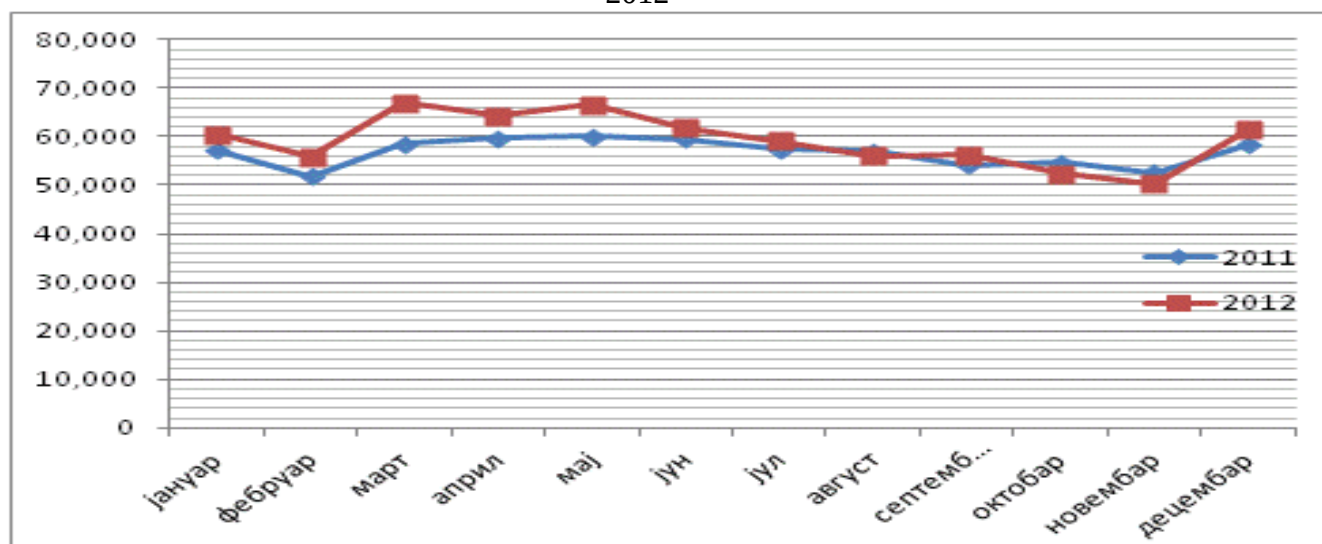
	јануар	фебруар	март	април	мај	јун	јул	август	септембар	октобар	новембар	децембар	УКУПНО
индекс 2012 (2011=100)	106	108	115	108	111	104	103	98	104	96	96	105	104

вор: РЗС

Уколико податке о месечно откупљеним количинама сировог млека упоредимо по месецима 2012. и 2011. године, у 2012. години је евидентан пораст откупљених количина млека у месецима у којима је по правилу откуп и највећи, па се тај пораст креће у интервалу 8-15% од марта до маја а у осталим месецима раст у откупљеним количинама је у просеку до 5% осим у августу, октобру и новембру, који су према количинама откупљеног сировог млека мањи за око 4% од количине откупљеног сировог млека у 2011. години.

На основу изнетог можемо закључити да се у обе посматране године издвајају исти месеци са максималним (пролећени месеци - март, април и мај) односно минималним количинама (зимски месеци - новембар и фебруар) откупљеног млека што је пре свега резултат сезонских варијација током календарске године које настају услед разлика у квалитету исхране крива током летњих и зимских месеци и климатских фактора који утичу на квалитет испаше током пролећа и лета али и да су осцилације по месецима 2012. године знатно израженије него у 2011. години, што илустративно можемо представити на Графикону који следи. Овде посебно треба имати у виду да су другу половину 2012. године обележиле велике суше и изузетно неповољан временски период за ову врсту пољопривредне производње³ па се и то као објективна околност мора узети у обзир приликом сагледавања стања на тржишту сировог млека.

Графикон 4: Откупљене количине сировог млека по месецима, 2011-2012

³ У току 2013. године појавио се повећан ниво афлатоксина у млеку због повећаног садржаја пласнивог кукуруза у сточној исхрани као директна последица суше у 2012. години

4. Сирово млеко утрошено за друге намене

Као што је у претходном делу већ наведено, око 53% укупно произведеног млека у 2011. односно 50% укупно произведеног млека у 2012. години се троши и прерађује мимо млекара на неформалном тржишту млека. Неформално тржиште млека има висок удео од 51-53% на укупном тржишту помуженог сировог млека у Србији али **не постоје званични статистички подаци о овом тржишном сегменту**. Сирово млеко се на неформалном тржишту користи за производњу и прераду у домаћинствима које се даље користи за сопствену потрошњу у оквиру пољопривредног газдинства као и за даљу дистрибуцију и продају потрошачима. С тим у вези обухвата више канала дистрибуције и продаје потрошачима, међу којима су најзначајнији: зелене пијаце, продаја на пољопривредном газдинству и продаја од врата до врата.

Републички завод за статистику процењује овај тржишни сегмент само у делу који се тиче продаје млека и млечних производа на пијацама. Годишњи подаци о продаји пољопривредних производа на пијацама, вредносно и количински изражени, објављују се у Статистичком годишњаку. Уколико податке о прометованим количинама млека и млечних производа на пијацама помножимо млечним еквивалентима⁴ добијају се количине сировог млека потребне за производњу финалног производа. Уколико за израчунавање млечног еквивалента користимо податке о просечном утрошку сировог млека за производњу млечних производа, коју су нам анкетирани млекаре достављале у току поступка прикупљања података за израду секторске анализе, долазимо до закључка да је за производњу млека и млечних производа којима се у току 2011 и 2012. године прометовало на пијацама у Републици Србији, утрошено нешто више од 100 милиона литара сировог млека што чини око 7% укупно произведеног сировог млека у Србији годишње. Уколико тај проценат упоредимо са подацима о овом показатељу у ЕУ-25 где је директном продајом прометовано млека и млечних производа за чију је производњу утрошено 1,8 милиона тона сировог млека или 1,25% укупног тржишта сировог млека⁵ (http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/milk/2007_en.pdf) долазимо до закључка да се ради о значајном учешћу пијачне продаје млека и млечних производа на укупном тржишту млека.

Табела 6: Продаја млека и млечних производа на пијацама, 2010-2012

	2010	2011	2012
свеже млеко у литрима	775,000	769,000	705,000
маслац у кг	26,000	25,000	28,000
кајмак у кг	2,308,000	2,204,000	2,300,000
сир у кг	11,595,000	11,579,000	11,465,000
милерам у кг	29,000	21,000	29,000
остали млечни производи у кг	28,000	46,000	28,000

Извор: РЗС

⁴ мера количине сировог млека потребне за производњу одређеног млечног производа

⁵ укупно ЕУ-25 тржиште производње сировог млека износило је 135 милиона тона сировог млека

Посматрајући наведене податке и њиховим упоредним прегледом примећујемо стабилан ниво утрошеног сировог млека у произведеним количинама млека и млечних производа који су продате на пијацама у протеклом петогодишњем периоду. Осцилације по годинама су незнатне, бележи се благи пад не већи од 1% у укупно утрошеним количинама сировог млека у производњи млека и млечних производа који су продавани на пијацама у 2012. години у односу на 2010. годину.

Уколико посматрамо продају по врстама млечних производа, примећујемо знатно веће осцилације по категоријама него на укупном нивоу. Тако у 2011. години у односу на 2010. годину пратимо значајније повећање продаје производа из категорије осталих млечних производа и то за 65% а смањење продаје млерама за око 30% док је прометовање осталим млечним производима углавном стабилно.

У 2012. години је повећана продаја млерама и смањена продаја осталих млечних производа тако да су обе категорије „враћене“ на ниво из 2010. године, затим смањена је продаја свежег млека за око 10%, продаја маслаца је порасла за око 10%, док су остале категорије стабилне или благо осцилирају.

На годишњем нивоу, као што је већ наведено, укупно утрошено сирово млеко за производњу млека и млечних производа којима се трговало на пијацама смањило се свега 1% у 2011. у односу на 2010. односно за исти тај проценат и у 2012. годину у односу на 2011.годину.

5. Остали учесници на тржишту откупа сировог млека

Имајући у виду да количине откупљеног сировог крављег млека намењеног индустријској преради у Републици Србији, чине мање од 50% укупне количине помуженог крављег сировог млека, према званичним подацима које објављује Републички завод за статистику, поставља се питање где се троши и прерађује остатак помуженог млека с обзиром да званичних података и евиденција о томе нема.

У циљу свеобухватног сагледавања сектора млекарства односно ученика на тржишту откупа сировог млека а нарочито учесника на тржишту на страни тражње, Комисија је упутила захтеве за доставу информације индустријским произвођачима и прерађивачима који би, осим млекара, евентуално могли бити учесници на тржишту откупа сировог млека. С тим у вези Комисија је упутила захтев за достављање података о откупу сировог млека на адресе учесника на тржишту из неколико група прехрамбених произвођача и то: (а) највећим кондиторима у Републици Србији, (б) индустријским пекарама и (в) произвођачима сладоледа.

Захтев је, као што је у уводном делу већ наведено, упућен (а) кондиторима: „Пионир“ Суботица, „Соко Нада Штарк“ Београд, „Концерн Бамби –Банат“ а.д. Нови Београд, „Konzern Swisslion Takovo“ Београд, „Jaffa“ доо Црвенка, Предузећу за производњу кондиторских производа „Банини“ ад Кикинда, затим (б) индустријским пекарама: „DON DON SRBIJA“ Нови Београд (који чине производни погон ПДМ у Пударцима, Фиделинка из Суботице, Житопродукт из Зрењанина, Кикиндска пекара из Кикинде, МС пекара из Јакова, Добри Пек из Врњачке бање и Златни Пек из Лесковца) и „Београдској пекарској индустрији,“ Београд (у оквиру Привредног друштва Клас доо, Београд који осим Београдске пекарске индустрије учествује у капиталу друштава Klas retail Klas trade Valjevo, Извор ад Параћин и Житопек из Ниша) као и (в) индустријским произвођачима сладоледа и то: „NESTLE Adriatic Foods doo - Nestle ice cream“ Нови Београд и „ICE CREAM FACTORY doo“, Нови Београд.

Од поменутих друштава затражено је да се изјасне о томе да ли користите сирово кравље млеко као сировину у свом производно-прерађивачком циклусу, у којим количинама а уколико не користе, да доставе податак које врсте млека односно млечних производа користе у свом производном циклусу. Поменутих друштвима је затражено да доставе податке о откупу сировог крављег млека у литрима на годишњем нивоу и то за претходни петогодишњи период од 2008-2012. године као и податке о начину на који откупљују млеко (да ли од индивидуалних произвођача, пољопривредних газдинстава, од млекара или др.). Уколико не користе сирово млеко као сировину, од наведених друштава је затражено да наведу које врсте млека односно млечних производа користе као улазне сировине у поступку производње (пастеризовано млеко, стерилизовано млеко, млеко у праху, маслац...).

Ни у једном од достављених одговора на захтев није достављен одговор који би потврдио евентуално коришћење сировог млека у поступку производње. Осим наведеног, највећи број анкетираних друштава је изјавио да као сировину у производњи користи неке од

следећих врста млека и млечних производа: млеко у праху, сурутку у праху, сир у праху, јогурт у праху, маслац и сир, као и да се овим производима углавном снабдевају из увоза.

На основу одговора анкетираних друштава закључено је да ниједно од анкетираних привредних субјеката са својим зависним друштвима, било да се ради о кондиторима, пекарама или индустријским произвођачима сладоледа, не користи сирово млеко у свом производно - прерађивачком циклусу односно као улазну сировину у поступку производње и прераде. На основу спроведене анкете утврђено је да индустријске кондиторе, произвођаче сладоледа и пекаре не можемо сматрати учесницима на тржишту откупа и прераде сировог млека.

У складу са свим напред изнетим и досада прикупљеним подацима о тржишту откупа укупно произведеног сировог млека можемо извести закључак да је од укупно произведених количина сировог млека у Србији у 2011. и 2012. години око 50% откупљено од стране млекара у циљу даље прераде и производње млека и млечних производа, око 10% искоришћено за производњу и прераду млека и млечних производа којима се трговало на пијацама, док је преостали део тзв. неформалног тржишта (око 40% укупно помуженог млека) искоришћен у породичним газдинствима за производњу и *сопствену* потрошњу као и за даљу *директну* продају потрошачима, али да о њима не постоје званичне статистичке евиденције и да се се код извођења оваквих закључака мора узети у обзир да се ипак ради о проценама.

6. Просечне откупне цене млека

Откупна цена млека као основни извор зараде примарног произвођача млека трпи значајне осцилације у протеклом периоду. Илустрације ради, у наставку је преглед просечних годишњих откупних цена млека у периоду 2008-2012. године.

Табела 7: Просечна годишња откупна цена сировог млека у РСД/л, 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012
просечна годишња откупна цена сировог млека у РСД/л	23.70	20.80	22.57	28.54	30.33

Извор: РЗС

Посматрано по месецима у току 2011. године откупна цена млека била је стабилна и осцилације по месецима нису биле веће од 1 динара по литру.

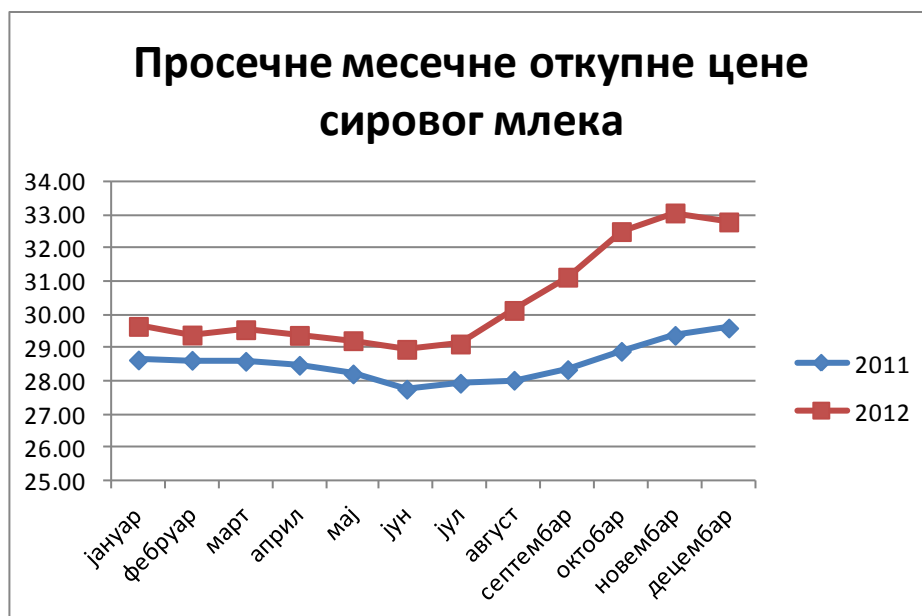
У 2012. години месечне просечне откупне цене млека су стабилне и осцилације су незнатне до јула месеца. У периоду јул – новембар откупне цене млека бележе узлазни тренд и ланчано повећање у откупним ценама у просеку за око 3% месечно. Тако је откупна цена млека у децембру у односу на ниво из јануара 2012. године била у просеку већа за нешто више од 10%. Имајући у виду да је због суше у 2012. години смањена понуда сировог млека, то је имало значајан утицај и на повећање откупне цене сировог млека.

Табела 8: Просечна месечна откупна цена у РСД/л, 2011-2012

	јануар	фебруар	март	април	мај	јун	јул	август	септембар	октобар	новембар	децембар	просечна годишња
2011	28.64	28.63	28.60	28.48	28.22	27.76	27.94	28.03	28.35	28.90	29.38	29.60	28.54
2012	29.65	29.39	29.55	29.38	29.22	28.96	29.12	30.13	31.13	32.50	33.06	32.79	30.33

Извор: РЗС

Графикон 5: Просечна откупна цена сировог млека, по месецима, 2011-2012

Директно у вези са просечним откупним ценама сировог млека у Србији јесте и систем премија за млеко. Као што је већ наведено у закључцима који су на ову тему изнети у претходној секторској анализи, честе измене прописа којима се уређује област премирања млека али и честе промене осталих мера аграрне политике стварају атмосферу неизвесног, непредвидивог окружења у коме је немогуће дугорочно планирање произвођачке активности па позицију појединачног произвођача сировог млека првенствено опредељује могућност да сноси комплетан пословни ризик што у значајној мери отежава његов положај на тржишту. Посебно треба имати у виду да је највећи број произвођача млека по својој тржишној моћи незнатан (да тржиште понуде сировог млека карактерише уситњена, атомизирана тржишна структура и веома низак степен тржишне концентрације) па ће непредвидивост и променљивост државних мера у сектору млекарства посебно негативно утицати на мале примарне произвођаче млека, чији је посао врло често на ивици исплативости, што све заједно негативно опредељује тржишну утакмицу на пољу производње и откупа млека.

7. Систем премија за млеко

Уредбом о премији за млеко из 2011. године којом се уређују услови и начин коришћења премије за млеко за 2011. годину, прописано је да право на коришћење премије има правно лице, физичко лице носилац комерцијалног и некомерцијалног пољопривредног газдинства, под условом да је уписан у Регистар пољопривредних газдинстава, да је пријавио врсту и број животиња, извршило обележавање и регистрацију грла у Централној бази као и да је власник грла које је пријавио у Централној бази. Корисник премије остварује право на премију преко правних лица и предузетника који се баве прерадом млека. **Премија се исплаћује квартално, за млеко испоручено у претходном кварталу.** Корисник премије остварује право на премију ако је предао најмање 3.000 литара млека, по кварталу али не више од 3.000.000 литара млека по кварталу. Захтев за остваривање права на премију подноси се Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде. Премија се исплаћује по литру испорученог млека и предвиђено је да износи 5 **динара** по литру. У току 2011. године није било измена наведене Уредбе.

Уредбом о условима и начину коришћења премије за млеко за 2012. годину која је важила до измене 06.10.2012. године прописано је да премија по литру млека износи 5 динара, што је непромењено у односу на претходну годину али је укинут тзв. горњи количински праг за исплату премије односно брисан је услов да се премија не исплаћује за количине веће од 3.000.000 литара по кварталу. Изменом од 06.10.2012. године повећан је износ премије за трећи и четврти квартал са 5 на 7 динара по литру млека.

Уколико ове податке упоредимо са висинама премије по литру сировог млека у претходно анализираним периодом у 2009 и 2010. години када је висина премије у просеку мењана 3 пута годишње и која је у 2009 години износила од 1 динара до 1,5 динара по литру испорученог млека а у 2010. години од 1,5 до 4 динара⁶ по литру испорученог млека, чињеница је да су премије по литру испорученог млека у 2011. и 2012. години биле на знатно вишем нивоу као и да је измена изршена само једном и то повећањем за по 2 динара по литру млека, што је допринело стабилнијем амбијенту за примарне пољопривредне произвођаче млека.

Систем премија за млеко само је један од сегмената аграрне политике. Подстицање развоја пољопривредне производње, између осталог, врши се и субвенционисањем пољопривредне производње, као и давањем кредита регистрованим пољопривредним газдинствима преко Фонда за подстицање развоја пољопривредне производње у Републици. У току 2011. године је у мерама кредитне подршке кроз субвенционисање дела каматне стопе, као вид подстицања пољопривредне производње за развој биљне производње (набавка семена, садног материјала...) за развој сточарства (набавка приплодних квалитетних грла, стопе за

⁶ у току 2010. године је дошло до несташнице млека на тржишту и смањена је испорука млека од стране примарних произвођача услед незадовољства откупном ценом и премијама из буџета па је у децембру 2010. године измењена Уредба о условима и начину коришћења премије за млеко за 2010. годину и премија повећана са 1,5 на 4 динара по литру

тов и стошне хране), за набавку нове пољопривредне механизације, за изградњу и адаптацију пољопривредних објеката и за рефинансирање пољопривредних краткорочних кредита, реализовано 10.635 кредита у износу од 6,3 милијарди динара.

Осим краткорочних мера и субвенционисања пољопривредне производње које је првенствено опредељено одобреним средствима за ту намену Законом о буџету за текућу годину, још значајније је на дужи рок дефинисати аграрну политику која ће произвођачима омогућити да планирају пословну активност⁷. Дугорочна и средњорочна аграрна политика мора бити праћена мерама које имају јасне услове за аплицирање. Усвајањем стратешког приступа развоју млекарске индустрије и наступом прерађивачке индустрије на тржишту ЕУ омогућило би се боље планирање како држави тако и произвођачима.

⁷ постоји генерални консензус да је једна од кључних одлика заједничке пољопривредне политике ЕУ – предвидљивост јер су свим заинтересованим странама унапред познати **седмогодишња политика и буџет**

IV ОТКУПЉЕНЕ КОЛИЧИНЕ СИРОВОГ МЛЕКА НА ТРЖИШТУ НАМЕЊЕНЕ ИНДУСТРИЈСКОЈ ПРЕРАДИ

1. Тржишно учешће анкетираних млекара у укупним откупљеним количинама млека намењених индустријској преради

Као што је већ наведено у делу у коме су обрађени агрегатни подаци о откупу сировог млека намењеног даљој индустријској преради, количине откупљеног сировог млека у 2011. години износиле су око 680 милиона литара док су у 2012. години износиле око 712 милиона литара сировог млека.

Упоређујући ове две календарске године, уочава се раст количина откупљеног млека намењеног индустријској преради од 32 милиона литара сировог млека или 4,7%. Када се међутим, упореде подаци о откупљеним количинама са подацима из претходних година примећује се да је готово идентичан тренд али са супротним предзнаком забележен у 2010 када је количина откупљеног сировог млека за индустријску прераду, у односу на 2009. годину, смањена за 37 милиона литара млека.

Посматрано по месецима уочавају се сезонске осцилације, типичне за ову врсту производа па су највеће откупљене количине забележене у пролећним месецима односно у периоду од марта до јуна када је и производња сировог млека била највећа.

Са становишта предмета и циљева наставка секторске анализе, посебан значај имају подаци о укупним количинама откупљеног сировог млека на основу којих су и изведени подаци о њиховом појединачном тржишном учешћу у укупно откупљеним количинама млека намењеног индустријској преради. С тим у вези, од анкетираних млекара су за овај део анализе прикупљени подаци о месечно откупљеним количинама сировог млека (по класама млека – уколико их млекар евидентирају на тај начин), просечним откупним ценама и утрошеним количинама сировог млека за производњу конзумног млека и осталих млечних производа из асортимана млекара. Тржишно учешће анкетираних млекара изведено је стављањем у однос податка о годишњој количини откупљеног сировог млека и укупно откупљеног сировог млека (податак достављен од стране РСЗ - Статистика унутрашње трговине).

Табела 9: Количине откупљеног сировог млека и тржишно учешће анкетираних млекара у укупним откупљеним количинама млека намењених индустријској преради у Републици Србији

	2011	учешће у укупно откупљеним количинама у 2011	2012	учешће у укупно откупљеним количинама у 2012
ИМЛЕК Београд	[...]	/30-40/%	[...]	/30-40/%
Млекара Суботица	[...]	/5-10/%	[...]	/5-10/%
Млекара Шабац	[...]	/10-20/%	[...]	/10-20/%
Сомболед Сомбор	[...]	/5-10/%	[...]	/5-10/%
Милкоп Рашка	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Нишка млекара	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Meggle Крагујевац	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Лазар Блаце	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Границе Младеновац	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Кић Сомрану Крагујевац	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Млекопродукт Зрењанин	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Екомлек Каоник	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Млекара Лозница	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
Млекара Плана	[...]	/0-5/%	[...]	/0-5/%
УКУПНО УЗОРАК 14 млекара	606,895,867	89.12%	616,997,816	86.71%
УКУПНО ОТКУПЉЕНО на тер. РС (подаци РЗС)	680,994,000	100.00%	711,578,000	100.00%

Извор: Подаци достављени од стране млекара

(подаци из Табеле 9. представљају заштићене податке)

Учесник на тржишту са убедљиво највећим тржишним учешћем је млекара ИМЛЕК, која у 2011. години учествује са /30-40/% у укупном откупу сировог млека у Србији откупивши преко [...] милиона литара сировог млека док је у 2012. години тржишно учешће ИМЛЕКА /30-40/% или, у количинском износу, нешто више од [...] милиона литара откупљеног сировог млека⁸. Следећа млекара по величини тржишног удела на основу откупљене количине сировог млека је Млекара Шабац са преко [...] милиона литара откупљеног млека годишње односно учествује са нешто више од /10-20/% у укупно откупљеним количинама сировог млека у Србији. Осим наведених, још две млекаре се могу издвојити по учешћу у укупно откупљеним количинама сировог млека. Млекара Сомболед из Сомбора је у 2011. години откупила је око [...] милиона литара млека док је у 2012. години откупила нешто више од [...] милиона литара што чини близу /5-10/% укупно откупљеног сировог млека, док је Млекара Суботица у 2011. години откупила око [...] милиона литара сировог млека, односно учествовала је са /5-10/% у укупном откупу, док је у 2012. години откупила преко

⁸ Извештај садржи заштићене податке. Заштићени подаци приказани су ознаком [...] или у распону који Комисија сматра одговарајућим начином заштите, у складу са Одлуком о начину објављивања аката и о замени, односно изостављању (анонимизацији) података у актима Комисије за заштиту конкуренције

[...] милиона литара сировог млека и повећала свој тржишни удео на /5-10/%. Уколико у обзир узмемо чињеницу да Млекара ИМЛЕК и Млекара Суботица послују у оквиру Danube Foods Group (у даљем тексту DFG), учешће млекара у саставу DFG на овако дефинисаном тржишту износи /40-50/% у 2011. години односно /40-50/% у 2012. години.

На основу претходно изнетих података, може се извести закључак о **високом степену концентрације на тржишту откупа млека намењеног даљој индустријској преради**. Горе поменута четири учесника на тржишту (ИМЛЕК, Млекара Шабац, Суботица и Сомбоled), имају збирно учешће на овако дефинисаном тржишту од 62,92% у 2011. односно 60,39% у 2012. години.

Преосталих 26,20% тржишног учешћа у 2011. односно 26,32% тржишног учешћа у 2012. години припада осталим анализираним млекарима.

Следећа група млекара има учешће од 0% до 5% и то: Нишка млекара (са откупљених око [...] милиона литара млека у 2011. и учешћем од /0-5/% односно око [...] милиона литара у 2012. години и учешћем од /0-5/%), Милкоп Рашка (учешће од /0-5/% и око [...] милиона литара млека у 2011. години и /0-5/% у 2012. години са преко [...] милиона литара откупљеног млека), Млекопродукт Зрењанин (са откупљених око [...] милиона литара сировог млека годишње и око /0-5/% тржишног учешћа) и Meggle Крагујевац која у 2011. години откупљује око [...] милион литара сировог млека и има учешће од /0-5/% док у 2012. години значајно повећава откупљене количине на преко [...] милиона литара млека и остварује значајан раст тржишног учешћа на /0-5/% укупног тржишта откупљеног сировог млека.

У групи млекара са тржишним учешћем од 0 до 5% су и Млекара Лазар Блаце са око [...] милиона литара откупљеног сировог млека и учешћем од око /0-5/%, затим Границе Младеновац са тржишним учешћем од /0-5/% и откупљених [...] милиона литара сировог млека у 2011. години односно [...] милиона литара у 2012. години и Кић Company Крагујевац са око [...] милиона литара откупљеног сировог млека и тржишним учешћем од /0-5/%.

У групи анкетираних млекара са најмањим количинама откупљеног сировог млека је Екомлек Каоник који годишње откупљује око [...] милиона литара сировог млека и има тржишно учешће од /0-5/% док Млекара Лозница и Млекара Плана имају тржишно учешће од око /0-5/% и откупљених [...] милиона литара млека годишње (Млекара Лозница) односно [...] милиона литара млека годишње (Млекара Плана).

Табела 10: Апсолутне и релативне разлике у количинама откупљеног млека по млекарима

	разлике у откупљеним количинама 2012-2011	релативне разлике
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]
Млекара Суботица	[...]	[...]
Млекара Шабац	[...]	[...]
Сомболед Сомбор	[...]	[...]
Милкоп Рашка	[...]	[...]
Нишка млекара	[...]	[...]
Meggle Крагујевац	[...]	[...]
Лазар Блаце	[...]	[...]
Границе Младеновац	[...]	[...]
Кић Сомрану Крагујевац	[...]	[...]
Млекопродукт Зрењанин	[...]	[...]
Екомлек Каоник	[...]	[...]
Млекара Лозница	[...]	[...]
Млекара Плана	[...]	[...]
УКУПНО УЗОРАК 14 млека	10,101,949	1.66%
УКУПНО ОТКУПЉЕНО на тер. РС (подаци РЗС)	30,584,000	4.30%

Извор: Калкулације на бази достављених података

(подаци из Табеле 10. представљају заштићене податке)

У току 2012. године, укупна количина откупљеног сировог млека од стране анализираних млекара намењена даљој индустријској преради је у односу на претходну годину била већа за преко 30 милиона литара сировог млека односно већа за 4,30% у односу на 2011. годину. Посматрано по млекарама најзначајније повећање откупљених количина сировог млека забележила је Млекара Meggle из Крагујевца која је повећала откупљене количине за око [...] милиона литара (што је раст откупљених количина за [...]) и на тај начин побољшала свој тржишни удео.

Млекара Суботица забележила је раст свог тржишног удела имајући у виду да су откупљене количине млека повећане за [...] милиона литара.

Са становишта тржишног учешћа у укупно откупљеним количинама млека у 2012. години осим ове две млекаре и Сомболед је незнатно побољшао своју тржишну позицију и то захваљујући индивидуално оствареној стопи повећања откупљених количина млека вишој од просечно остварене стопе повећања укупно откупљених количина млека као и Млекара Границе Младеновац која захваљујући расту откупљених количина сировог млека од [...] милиона литара млека побољшава свој тржишни удео.

Млекара Шабац повећава откупљене количине сировог млека у 2012. години за око [...] хиљада литара млека али је тај пораст у релативном износу мањи од просечне стопе раста откупљених количина тако да Млекари Шабац пада тржишни удео. Млекара Лозница је повећала откупљене количине за око [...] хиљада литара сировог млека и има релативно стабилан удео у укупно откупљеним количинама сировог млека у Србији.

Највећи пад у откупљеним количинама сировог млека забележило је ИМЛЕК и то [...] милиона литара млека мање (што је око [...] % мање од количине откупљеног млека у 2011. години) што је резултирало у паду тржишног удела са /30-40/ % у 2011. години на /30-40/ у 2012. години. Уколико посматрамо млекаре у саставу Danube Foods Group-е у 2012. години, збирно су откупиле око [...] милиона литара сировог млека мање него у претходној години и њихов тржишни удео је са /40-50/ % смањен на /40-50/ %.

Нишка млекара је смањила откупљене количине за [...] милиона литара млека или [...] % у релативном износу као и свој тржишни удео. Остале анализиране млекаре су смањиле количине откупљеног сировог млека а самим тим и свој тржишни удео у распону од [...] % до [...] %.

2. Репрезентативност узорка одабраних млекара

Агрегатни подаци о количинама откупљеног млека на годишњем нивоу, добијени су од Републичког завода за статистику док су подаци о количинама откупљеног млека по месецима 2011. и 2012. године добијени од стране млекара. Стављајући у однос укупне количине млека откупљеног од стране 14 анализираних млекара са њиховим агрегатним количинама на годишњем нивоу, који су приказани у наредним табелама, а у циљу оцене репрезентативности узорка одабраних млекара анкетираних током анализе, могу се извући следећи закључци:

Табела 11: Подаци о учешћу 14 анализираних млекара у укупно откупљеним количинама млека у Републици Србији

	2011		2012	
	у литрима	учешће	у литрима	учешће
УКУПНО УЗОРАК 14 млекара	606,895,867	89.12%	616,997,816	86.71%
УКУПНО ОТКУПЉЕНО на тер. РС (подаци РЗС)	680,994,000	100.00%	711,578,000	100.00%

Извор: Калкулације на бази података РЗС

У 2011. години, укупне количине откупљеног млека у Републици Србији износе нешто више од 680 милиона литара сировог млека док откуп млека од стране 14 анализираних млекара износи близу 607 милиона литара сировог млека, што представља 89,12% укупне количине откупљеног млека у Републици Србији. Када је реч о 2012. години, укупно откупљена количина млека износи 711 милиона литара док количина откупљеног млека од стране 14 анкетираних млекара износи око 617 милиона литара сировог млека или 86,71% од укупне количине откупљеног сировог млека на територији Републике Србије (370

милиона литара). Презентирани подаци говоре о високом нивоу репрезентативности узорка одабраних 14 млекара и самим тим утичу на висок степен поузданости показатеља и резултата добијених овом анализом.

Осим наведених показатеља интересантни су и подаци о уделима у откупљеним количинама сировог млека по месецима 2011. и 2012. године који су добијени стављањем у однос месечне количине откупљеног млека конкретне млекаре са податком о укупном месечном откупу сировог млека у Србији. Тако се месечно учешће ИМЛЕКА у откупљеном сировом млеку креће у распону од [...] % до [...] %, за Млекару Шабац од [...] % до [...] %, Сомболед од [...] % до [...] % док се код осталих овај удео по месецима не мења за више од [...] % и углавном је стабилан.

Табела 12: Подаци о учешћу 14 анализираних млекара у укупно откупљеним количинама млека у Републици Србији, по месецима 2011-2012

	јануар	фебруар	март	април	мај	јун	јул	август	септембар	октобар	новембар	децембар	УКУПНО
2011	84%	89%	91%	88%	90%	88%	91%	90%	90%	88%	92%	89%	89%
2012	87%	86%	85%	85%	89%	87%	90%	90%	83%	90%	93%	77%	87%

Извор: Калкулације на бази достављених података

Осим у јануару 2011. године када је узорком обухваћено 84% откупљеног млека у Србији у осталим месецима тај проценат се кретао у распону 88-92% укупно откупљеног сировог млека у Србији. У 2012. години је највиша покривеност узорком била у новембру 93% а најнижа у децембру 77% али се у већини месеци овај проценат кретао од 87-90%.

Подаци о месечним количинама откупљеног сировог млека који су прикупљени од анкетираних млекара још једном показују да се приликом прављења узорка водило рачуна о њиховим уделима на тржишту и да је за сврхе сагледавања структуре тржишта откупа сировог млека и његове прераде у млеко и млечне производе одабран репрезентативан узорак млекара, на основу кога је могуће сагледати структуру посматраног тржишта и евентуалне промене на њему.

3. Месечне варијације у количинама откупљеног млека током анализираниог периода од стране млекара

Као што је већ констатовано у делу анализе у коме су обрађени агрегатни подаци о откупљеним количинама сировог млека по месецима 2011. и 2012. године производња а самим тим и откуп произведених количина сировог млека условљени су карактеристичним сезонским осцилацијама које се у одређеној мери присутне током сваке календарске године. У овом делу анализе пратимо месечне варијације у откупљеним количинама сировог млека од стране анкетираних млекара упоређујући откупљене количине по месецима 2011. и 2012. године.

Табела 13: Месечни индекси откупљених количина сировог млека по млекарама (2011=100)

	јануар 2012 /јануар 2011	фебруар 2012/ фебруар 2011	март 2012/ март 2011	април 2012/ април 2011	мај 2012/ мај 2011	јун 2012/ јун 2011	јул 2012/јул 2012	август 2012/ август 2011	септембар 2012/ септембар 2011	октобар 2012/ октобар 2011	новембар 2012/ новембар 2011	децембар 2012/ децембар 2011	УКУПНО по млекарама
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Суботица	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Шабац	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Сомболед Сомбор	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Милкоп Рашка	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Нишка млекара	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Лазар Блаце	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Границе Младеновац	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Киш Сопрану Крагујевац	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекопродукт Зрењанин	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Екомлек Каоник	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Лозница	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Плана	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
УКУПНО за месец	110	104	107	105	109	102	102	99	96	98	97	91	102

Извор: Подаци достављени од стране млекара

(подаци из Табеле 13. представљају заштићене податке)

Као што се из претходне табеле може видети на нивоу целокупног узорка од 14 анкетираних млекара количина укупно откупљеног млека од стране анкетираних млекара у 2012. години порасла је за око 2% у односу на ниво из претходне године и то захваљујући већем месечном откупу у периоду јануар – јул. Другу половину 2012. године карактерише мањи откуп по месецима посматрајући количине из 2011. године, што се делимично може сматрати последицом изузетно неповољних временских прилика односно суше у 2012. години .

Посматрано по млекарама, највећи скок у откупљеним количинама у свим месецима 2012. године бележи Млекара Meggle Крагујевац која повећава откупљене количине у свим месецима 2012.године и то просечно месечно за [...] % у односу на ниво из претходне године. Осим ове млекаре и Границе Младеновац повећавају откупљене количине у свим месецима и то просечно месечно [...] %. Високе сторе раста у откупљеним количинама у већини месеци бележи и Млекара Суботица, просечно месечно око [...] % а нарочито расту откупљене количине у месецима јануар, април, мај и јун када је месечни пораст у распону од [...] %. Млекара Сомболед у 2012. години бележи пораст откупљених количина, нарочито у месецима у првој половини године када количине расту у распону [...] % месечно и само у месецима октобар и децембар смањује откупљене количине. На нивоу године бележи просечно повећање од [...] % у откупљеним количинама. Екомлек Каоник је повећао годишњи откуп у 2012. години за [...] % али за разлику од осталих млекара захваљујући порасту у откупљеним количинама у другој половини године у месецима јул- децембар када је месечно растао откуп за [...] % више него у тим истим месецима 2011. године.

Двогодишњи стабилан количински откуп сировог млека бележи Млекара Шабац (само у децембру значајније смањује откуп, у осталим месецима благо повећава или стабилан ниво). Млекара Лозница у 2012. години откупљује количински готово исту количину сировог млека као у 2011. години. Киш сопрану Крагујевац и Млекопродукт из Зрењанина у годишњем збиру не бележе осилације веће од [...] % иако ниво откупа по месецима варира у односу на ниво из 2011. године.

Имлек смањује откупљене количине у апсолутном износу за [...] милиона литара, у релативном износу за [...], а посматрано по месецима 2012. године нарочито је евидентно смањење откупљених количина од августа месеца до краја године. Тако у августу 2012. године ИМЛЕК откупљује [...] мање сировог млека него у истом месецу претходне године док у месецима септембар и новембар чак и преко [...] мање него у истим тим месецима 2011. године. Милкоп Рашка смањује годишње откупљене количине у 2012. години за [...], у свим месецима бележи мањи откуп него у 2011. години осим у априлу и мају када откупљује просечно око [...] више него у истим тим месецима 2011. године. Лазар Блаце, месечно откупљује и до [...] веће количине сировог млека него у претходној години до јула месеца али у другој половини године смањује откупљене количине по месецима па у периоду август – новембар смањује откупљене количине за [...] а у новембру и децембру месечно око [...], да би у крајњем годишњем изразу количински смањио откуп у 2012. години за [...] у односу на 2011. годину. Највећи индивидуалан пад у откупљеним количинама, у релативном износу, забележила је Нишка млекара која је у 2012. године збирно откупила [...] мање сировог млека него у 2011. години а највећи пад имала је у месецима март и април када је та количина била и до [...] мања него у 2011. години.

Овако сагледане месечне осцилације у откупљеним количинама анкетираних млекара не упућују на заједнички тренд осцилација нити на правилности или околности које би евентуално биле узрочници евидентираних промена. Пре би се могло закључити да су промене откупљених количина по месецима и на крају и у кумулативном годишњем износу резултат пословне политике млекара, способности и могућности њиховог прилагођавања условима на тржишту производње сировог млека, сезонских варијација у производњи и на процењених потреба учесника на крају производног ланца.

4. Просечне откупне цене млека по млекарама

Како је већ раније поменуто, према званичним подацима Републичког завода за статистику, просечна годишња откупна цена крављег млека у Србији у 2011. години износила је 28,54 динара по литру док је у 2012. години износила 30,33 динара по литру.

Подаци о просечним откупним ценама по литру сировог млека прикупљени су током израде анализе од стране анкетираних млекара и том приликом су захтевани подаци о откупним ценама млека по класама млека као и за увозно млеко. Само су млекаре ИМЛЕК, Млекара Суботица и Млекопродукт доставиле податке у траженом облику док је Сомбољед доставио податке о просечној цени домаћег и увозног млека а Млекара Шабац и Meggle Крагујевац податке о цени млека екстра класе и остале класе збирно. Остале млекаре доставиле су податке о откупним ценама по литру млека за све класе као просек. Све цене су достављене и приказане у номиналном износу.

На основу достављених података у току анализе дошло се до следећих података:

Табела 14: Просечне откупне цене сировог млека по млекарама, 2011. и 2012.

	2011	2012	индекс (2011=100)
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	[...]
Млекара Суботица	[...]	[...]	[...]
Млекара Шабац	[...]	[...]	[...]
Сомболед Сомбор	[...]	[...]	[...]
Милкоп Рашка	[...]	[...]	[...]
Нишка млекара	[...]	[...]	[...]
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	[...]
Лазар Блаце	[...]	[...]	[...]
Границе Младенова	[...]	[...]	[...]
Кић Сопрану Крагује	[...]	[...]	[...]
Млекопродукт Зрен	[...]	[...]	[...]
Екомлек Каоник	[...]	[...]	[...]
Млекара Лозница	[...]	[...]	[...]
Млекара Плана	[...]	[...]	[...]
УКУПНО узорак - просек	29.46	31.36	106
Просек РЗС	28.54	30.33	106

Извор: Калкулације на основу достављених података од стране млекара

(подаци из Табеле 14. представљају заштићене податке)

Графикон 6: Кретање просечних откупних цена по млекарама, 2011 и 2012. години

(подаци из Графикона 6. представљају заштићене податке)

Најниже откупне цене сировог млека плаћале су [...] са просечним откупним ценама нижим од просека за Републику Србију као и од просека анкетираних млекара док су највише откупне цене сировог млека плаћале [...].

Стопа раста просечних откупних цена сировог млека у Републици Србији (према подацима званичне статистике) у 2012. години износила је 6% у односу на претходну годину. Идентична стопа раста откупних цена сировог млека добијена је на основу посматраног узорка млекара односно на основу података које су анкетирани млекари доставили Комисији.

Све анкетирани млекари повећале су откупне цене сировог млека у 2012. години, нарочито се издваја [...] са просечним растом откупних цена за око [...] % као и [...] са просечном стопом раста од [...] %.

Највише месечне откупне цене сировог млека, млекаре су плаћале у зимским месецима када је и понуда сировог млека најмања и то у месецима новембар и децембар. Најниже откупне цене сировог млека млекаре су плаћале у летњим месецима и то у јуну и јулу.

Уколико посматрамо просечне откупне цене сировог млека по млекарама и у току једног месеца упоредимо максималне и минималне цене које су млекаре плаћале за литар сировог млека евидентно је да постоји велики распон између највише и најниже откупне цене које су плаћали прерађивачи млека. У 2011. години тај распон по месецима износи од 7,30 (у месецу јулу) до 11,45 динара (у фебруару) у зависности од откупљивача а у 2012. години тај распон је од 8,53 (у јулу) до 10,65 динара (у децембру месецу) по литру сировог млека у зависности од откупљивача. У највећем броју месеци тај распон износи близу 10 динара по литру млека.

Претходно изнето потврђује да постоји велики распон цена између највише и најниже откупне цене коју плаћају прерађивачи млека, што је један од закључака и претходне секторске анализе за период 2009-2010. године. Разлози делимично стоје у сезонским варијацијама у производњи али и великом броју малих пољопривредних произвођача који се значајно разликују по квалитету исхране и хигијенским условима муже, складиштења и чувања сировог млека и који појединачно немају значајнију преговарачку моћ код уговарања цена са млекарим. Овако атомизирана понуда сировог млека уз неке објективно ограничавајуће околности у смислу карактеристика сировог млека и његовог максималног рока за чување лагеревање и транспорт од 3 дана утиче на однос снага на тржишту понуде и тражње за сировим млеком што се директно одражава на висину откупне цене и распоне у њеном формирању.

5. Откупљено млеко из увоза од стране млекара

У циљу свеукупног сагледавања тржишта сировог млека Комисија је, као што је већ наведено у делу 1.1. секторске анализе под називом Увоз сировог млека, покушала да прикупи податке од Управе царина о агрегатним количинама сировог млека које су увезене у Републику Србију у сврхе даље прераде и производње у млеко и млечне производе. Услед наведених отежавајућих околности у вези са немогућношћу идентификације робе под називом „сирово млеко“ и ознаке царинске тарифе нисмо били у могућности да ове податке сагледамо агрегатно па смо податке о увозу сировог млека сагледали на основу прикупљених података од стране анкетираних млекара односно нашег узорка који је, како је већ утврђено, довољно репрезентативан за ову врсту анализе.

У посматраном временском периоду од 14 анкетираних млекара, само су две млекаре ИМЛЕК и Сомбоled доставиле податке о купљеним количинама сировог млека из увоза.

Укупно увезене количине сировог млека у 2011. години су око [...] милиона литара сировог млека што у укупно откупљеним количинама сировог млека од стране анкетираних млекара учествује са [...]%. Од наведене количине ИМЛЕК је увезао око [...] милиона литара сировог млека а млекар Сомбоled око [...] хиљада литара сировог млека.

Посматрано по месецима у 2011. години евидентно је да су увезене месечне количине, на анкетрираном узорку, значајно варирале и да је њихово учешће у највећем броју месеци од [...] до [...] % да је нешто значајније у новембру и децембру када те количине учествују од [...] до [...] % у укупним месечним количинама. У 2012. години је такође мало учешће увезених количина у односу на укупно откупљено млеко, у највећем броју месеци [...] % осим у октобру и новембру када су увезене значајније количине сировог млека, просечно месечно око [...] милиона литара што у укупним месечним количинама учествује са [...] %.

Млекара ИМЛЕК је у 2011. године увозила сирово млеко током целе године осим у јануару и мају. Укупно увезених [...] милиона литара сировог млека учествује са [...] % у укупно откупљеним количинама ИМЛЕКА. Посматрајући по месецима, у првој половини године увезене количине сировог млека су знатно мање у поређењу са увезеним количинама по месецима у другој половини године. Месеци са највећим увезеним количинама сировог млека су новембар и децембар са око [...] односно [...] милиона литара сировог млека које у укупно набављеним количинама учествује са чак [...] % односно [...] %.

Сомболед је у 2011. године увезао мање количине сировог млека и то само у јануару и фебруару по [...] хиљада литара млека што је у укупним месечним количинама учествовало са око [...] % док су на укупном годишњем нивоу увезене количне сировог млека чиниле свега [...] % откупљеног млека од стране Сомболеда.

У 2012. години је увезено нешто више од [...] милиона литара сировог млека што чини [...] % укупно откупљеног сировог млека од стране анкетираних млекара. Посматрано по месецима, у највећем броју месеци то учешће је [...] % осим у октобру и новембру када су увезене значајније количине сировог млека, просечно месечно око [...] милиона литара што у укупним месечним количинама учествује са [...] %. Од поменутих количине ИМЛЕК је увезао [...] милиона литара што у укупном откупу ИМЛЕК-а учествује са [...] % док је Сомболед увезао око [...] милиона литара или [...] % укупно откупљених количина Сомболеда.

ИМЛЕК је у 2012. године увозио сирово млеко у свим месецима осим у фебруару. Укупно увезених [...] милиона литара сировог млека учествује са [...] % у укупно откупљеним количинама ИМЛЕКА. Месеци са највећим увезеним количинама сировог млека су октобар и новембар са око [...] милиона литара сировог млека које у укупно набављеним количинама учествује са [...] % у укупно месечно откупљеном млеку. У децембру и марту су увезене количине по месецима просечно [...] милиона литара што у укупно месечном откупу учествује са око [...] %.

Сомболед је у 2012. години увозио сирово млеко само у последња четири месеца године и то у периоду септембар – децембар. Осим у новембру када је увезено око [...] хиљада литара сировог млека или [...] % од укупно откупљене месечне количине, у остала три месеца увоз је просечно месечно износио око [...] хиљада литара млека што је у месечним откупима учествовало са просечно [...] %.

Табела 15: Увезено сирово млеко по млекарама, 2011-2012

(подаци из Табеле 15. представљају заштићене податке)

Увозне цене сировог млека у 2011. години у просеку су износиле [...] динара по литру млека, што је у поређењу са просечном откупном ценом млека коју су млекаре плаћале откупљивачима, више за [...] %. Имлек је у 2011. години у просеку плаћао литар увозног млека око [...] динара док је литар домаћег млека у просеку плаћао око [...] динара или [...] % ниже. Сомболед је увозио млеко само у два месеца 2011. године и у том периоду цена увозног млека по литру била је [...] % виша од оне коју је плаћао за домаће млеко.

У 2012. години је цена увозног млека у просеку била [...] динара по литру. У просеку су цене увозног млека биле [...] % више од просечних откупних цена које су млекаре плаћале у 2012. години. Посматрано по месецима, млекаре су нарочито високе цене увозног млека плаћале у јануару и фебруару, када су цене увозног млека биле до [...] % више од просечних цена сировог млека у Србији.

ИМЛЕК је у 2012. години литар увозног млека плаћао у просеку око [...] динара по литру док је литар домаћег млека плаћао [...] динара односно увозно сирово млеко по литру у просеку је било скупље од домаћег [...] %. У појединим месецима као што су јануар, фебруар, мај, август и септембар цене увозног млека су биле око [...] % више у односу на цену домаћег млека у истом месецу.

Сомболед је у 2012. години плаћао литар увозног млека [...] динара док је литар домаћег млека плаћао око [...] динара односно увозно млеко је било скупље у просеку [...] % од домаћег. Сомболед је увозио сирово млеко у периоду септембар – децембар и највећу цену плаћао је у октобру и то [...] % вишу у односу на цену коју је плаћао домаћим откупљивачима.

Табела 16: Увозне цене сировог млека по млекарама и месецима, 2011-2012

(подаци из Табеле 16. представљају заштићене податке)

На основу свега изнетог, евидентно је да не постоје правилности у осцилацијама увезених количина сировог млека као ни у кретањима њихових цена. Анализа упућује на закључак да су млекаре недостајући део сировине за производњу куповале из увоза али с обзиром да су цене биле знатно више од цена из домаће производње, поставља се у питање у којој мери су могли да задовоље своју тражњу за сировим млеком овако скупом сировином из увоза.

Имајући у виду да су само две млекаре куповале ову сировину из увоза, и то две млекаре из групе највећих, могуће је да на домаћем тржишту није било могуће откупити потребну сировину задовољавајућег квалитета у мери у којој би били испуњени стандарди у производњи у циљу одржавања обима производње и степена искоришћености капацитета на планираном нивоу.

6. Добављачи сировог млека

Приликом израде анализе од стране анкетираних млекара затражено је да доставе податке о највећим добављачима сировог млека као и њихово учешће у укупно откупљеним количинама сировог млека и уколико постоје разлике у откупним ценама по добављачима да наведу просечне откупне цене

ИМЛЕК - Највећи добављачи сировог млека су [...]које по месецима учествују у укупном откупу у 2011. години са [...] % и у 2012. години са [...] %.

Млекара Суботица - Највећи добављачи су [...]који у укупном откупу учествују са нешто више од [...] %.

Млекара Шабач – Највећи појединачни добављач је [...]која у укупном откупу учествује са [...] или [...] %, прва следећа је [...] и [...] са око [...] % учешћа док остали појединачни произвођачи и мање фарме појединачно не учествују са количином већом од [...] % у укупном откупу

Млекара Сомбољед – Највећи добављач сировог млека је [...] од које откупљују [...] % укупног сировог млека или [...], још три фарме учествују са још [...] % у укупном откупу док остале добављачи учествују са око или мање од [...] % у укупном откупу.

Милкоп Рашка - Највећи добављач сировог млека је [...] и [...] док се највећа количина млека директно откупљује од пољопривредних произвођача.

Нишка Млекара – Највећи добављачи су [...] и учествују у укупном откупу у 2011. години учествују са око [...] % а у 2012. години са око [...] %.

Meggle – Највећи добављач је [...] која са [...] % учествује у укупно откупљеним количинама.

Лазар, Блаце – Највећи појединачни откупљивачи су [...] и то [...] који учествује са [...] % и [...] који учествује са око [...] % у укупно откупљеном сировом млеку.

Границе, Младеновац – Највећи добављачи су [...], са [...] % учешћа док остали не учествују са више од [...] % у укупном откупу.

Киш company – Највећи појединачни добављач млека је [...] која учествује, у зависности од месеца [...] % у укупно откупљеним количинама док су остали добављачи индивидуални пољопривредни произвођачи, физичка лица са учешћем до [...] %

Млекопродукт, Зрењанин – Добављачи по месецима значајно осцилирају са учешћем у откупу. Највећи добављач сировог млека је [...]која учествује од [...] % до [...] % у укупном откупу, у зависности од месеца, поред њега и [...]од [...] до [...] % учешћа док остали добављачи не прелазе [...] % учешћа у укупном откупу.

Екомлек, Каоник – Млекара набавља сирово млеко од [...]

Млекара Лозница – Неколико добављача учествују са по [...] % у укупном откупу док остали значајнији добављачи учествују са [...] до [...] % у укупно откупљеним количинама сировог млека

Млекара Плана – Највећи откупљивачи сировог млека су [...] који у укупном откупу учествују са око [...] %.

Из достављених података евидентно је да на тржишту сировог млека, индустријски произвођачи млека са мањим прерађивачким капацитетима набављају сирово млеко директно од великог броја пољопривредних произвођача или откупљивача, који појединачно немају велико учешће у откупљеним количинама док су млекаре са великим прерађивачким капацитетима у већој мери орјентисане на набавку сировог млека од мањег броја фарми (учешће фарми великих корпорација у укупној набавци је код неколико млекара од 30 до 50% укупне набавке) и пољопривредних произвођача који су у могућности да на тржишту понуде веће количине млека за откуп. Овакав избор економски је мотивисан тежњом произвођача за смањењем трансакционих трошкова у поступку набавке сировине за производњу.

Осим наведеног, тражња за сировом млеком великих млекара условљена је и обавезом примене стандарда квалитета у производном циклусу тако да ове млекаре предност дају откупу млека екстра и I класе. На овај начин ће велике млекаре наставити притисак на фармере да повећају производњу јер ће наставити са подизањем износа минималних количина млека које могу откупити од фармера али ће се поред количина издвојити и они које ће квалитетом производа моћи да опстану на тржишту.

7. Лабораторије за контролу квалитета млека

Списак лабораторија у којима се врши контрола квалитета откупљеног млека

Имлек – Контролу квалитета откупљеног сировог млека врше лабораторије Ветеринарски специјалистички институт у Зајечару, Шапцу, Краљеву, Суботици и Новом Саду, Заводу за млекарство у Београду као и у интерној лабораторији АД ИМЛЕК у Падинској Скели и Зајечару.

Млекара Суботица – Контрола квалитета врши се у интерној лабораторији и у спољним лабораторијама Ветеринарског специјалистичког института у Суботици, Сомбору, Зрењанину, Заводу за млекарство у Београду и Институту за хигијену и технологију меса Београд.

Млекара Шабац – Контрола откупљеног млека врши се у интерној лабораторији.

Млекара Соболед – Контрола квалитета врши се у лабораторијама ЕКО ЛАБ доо Београд и ЈПС Завод за млекарство Београд.

Милкоп Рашка – Контролу квалитета сировог млека врши Ветеринарски институт Краљево и Институт за хигијену и технологију меса Београд.

Нишка млекара – Контрола квалитета откупљеног сировог млека врши се у Ветеринарском институту Ниш и Заводу за млекарство Београд.

Meggle Крагујевац – Контрола квалитета врши се у Заводу за млекарство Београд, Центру за испитивање намирница у Београду и Заводу за заштиту здравља у Крагујевцу.

Лазар Блаце – Контрола квалитета врши се у сопственој лабораторији као и у Ветеринарском специјалистичком институту Ниш.

Границе, Младеновац – Контрола квалитета откупљеног сировог млека врши се у интерној лабораторији као и у Заводу за млекарство Београд.

Кић сомрану – Контрола квалитета врши интерна лабораторија и Завод за млекарство Београд.

Млекопродукт, Зрењанин – Контрола квалитета врши се у лабораторији Пољопривредног факултета Нови Сад.

Екомлек, Каоник – Контрола квалитета откупљеног сировог млека врши се у лабораторији Ветеринарског специјалистичког института у Краљеву.

Млекара Лозница – Контролу квалитета врши интерна лабораторија.

Млекара Плана – Контрола квалитета сировог млека врши се у интерној лабораторији, Пољопривредне саветодавне сировинске службе Смедерево, Институт за јавно здравље Пожаревац, Институт за јавно здравље Крагујевац и Завод за млекарство Београд.

Достављени подаци указују да највећи број млекара контролу откупљеног сировог млека врши у интерним лабораторијама али и да повремене контроле врше у спољним лабораторијама најчешће ветеринарских специјалистичких института, Завода за млекарство и још неким овлашћеним лабораторијама али да међутим не постоји званична евиденција количине и квалитета сировог млека на националном нивоу.

Квалитет млека, као један од кључних чинилаца у обради млека, варира у зависности од регије али и сезонских осцилација у вези са исхраном крава. Посебан проблем представља велика количина млека која се налази ван токова контроле на тзв. неформалном тржишту млека. Састав млека и хигијенска исправност млека су чиниоци од којих зависи откупна цена сировог млека али и јавно здравље становништва.

Успостављање система контроле квалитета и хигијенске исправности на дневној основи и обезбеђење обавезне и независне контроле сировине од стране овлашћене лабораторије и даље остаје као један од најважнијих корака у поступку увођења стандарда у области безбедности хране и заштите потрошача где ће бити највидљивији директни утицаји процеса реформи и придруживања Србије ЕУ имајући у виду да је свака нова чланица дужна да усвоји законе и правилнике који су у складу са законима ЕУ.

Иако ова секторска анализа обрађује податке за 2011. и 2012. годину напоменућемо да је у току 2013. године⁹ тачније 7. маја 2013. године почела прва фаза рада Лабораторије за анализу млека у Новом Саду. Лабораторија коју су финансирали Министарство пољопривреде, Покрајински секретаријат за пољопривреду и Пољопривредни факултет у Новом Саду – Департман за сточарство, намењена је за спровођење одгајивачких програма у говедарству и за потребе млечних раса коза и оваца. Лабораторија је намењена пре свега мерама селекције. Лабораторија ће обрађивати и податке за комерцијалне потребе млекара али за сада само за интерне провере. Ипак и даље се чека на успостављање Националне лабораторије за контролу квалитета млека у Батајници чије се отварање планира годинама уназад.

⁹ према јавно доступним информацијама са интернета на страници Портала за пољопривредну будућност Агровизија од 23. априла 2013. године и вести „Најсавременија анализа млека“ са странице Б92 од 05.05.2013. године

8. Однос премираног и непремираног млека по млекарама

Приликом сагледавања односа укупно откупљеног млека од стране анкетираних млекара и структуре производње односно количине која су утрошене за производњу конзумног млека (пастеризовано и стерилизовано млеко) и млечних производа, пре саме структуре производње анализирани су и подаци о количинама откупљеног млека по млекарама за које су произвођачи остварили премију. С обзиром да произвођачи млека за испоручено сирово млеко остварују право на исплату премије *преко правних лица и предузетника који се баве прерадом млека*, од анкетираних млекара је затражено да доставе податке о количинама откупљеног млека за које су поднети захтеви за остваривање права на премију. Стављањем у однос укупно откупљених количина сировог крављег млека које су ушле у производњу¹⁰ и количине откупљеног млека за које су произвођачи остварили право на премију добијена је структура откупљеног млека по критеријуму остварене премије.

Табела 17: Структура откупљеног млека за које је остварена премија по млекарама, 2011. година

2011	откупљено нето*	премирано	% премираног	% непремираног
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	/70-80/%	/20-30/%
Млекара Суботица	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Млекара Шабац	[...]	[...]	/70-80/%	/20-30/%
Сомбоled Сомбор	[...]	[...]	/70-80/%	/20-30/%
Милкоп Рашка	[...]	[...]	/40-50/%	/50-60/%
Нишка млекара	[...]	[...]	/40-50/%	/50-60/%
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	/50-60/%	/40-50/%
Лазар Блаце	[...]	[...]	/40-50/%	/50-60/%
Границе Младеновац	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Киш Comrapu	[...]	[...]	/60-70/%	/30-40/%
Млекопродукт	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Екомлек Каоник	[...]	[...]	/60-70/%	/30-40/%
Млекара Лозница	[...]	[...]	/40-50/%	/50-60/%
Млекара Плана	[...]	[...]	/50-60/%	/40-50/%
УКУПНО МЛЕКАРЕ 2011	605,171,299	442,213,144	73%	27%

Извор: Калкулације на основу достављених података

(подаци из Табеле 17. представљају заштићене податке)

¹⁰ укупно откупљене количине сировог млека које су умањене за кало услед транспорта и других манипулативних радњи пре уласка у фабрику - нето количине

На нивоу целокупног узорка у 2011. години количина премираног млека је око 440 милиона литара сировог млека што учествује са 73% у укупно откупљеним количинама сировог млека које је ушло у млекаре. Посматрано по млекарама највеће учешће премираног млека имају Млекаре Danubius Food Groupe –Млекара Суботица и ИМЛЕК, затим Млекопродукт из Зрењанина и Границе Младеновац. Осим њих високо учешће премираних количина млека у укупним количинама имају Сомболед, Млекара Шабац, Екомлек Каоник и Кић компани са /70-80/ % односно /60-70/ %. Остале млекаре имају учешће премираног млека у укупно откупљеним количинама између /50-60/ % и /40-50/ % колико износи учешће код Млекаре Лозница, као млекуре која у узорку има најниже учешће премираног млека у укупно откупљеним количинама.

Графикон 7: Учешће премираног и непремираног млека у укупно откупљеним количинама млека, по млекарама, 2011. година

(подаци из Графикана 7. представљају заштићене податке)

У 2012. години, на нивоу узорка анкетираних млекара, количине премираног млека се повећавају за око 30 милиона литара у односу на 2011. годину и износе 470 милиона литара. Премиране количине сировог млека учествују са 77% односно чине нешто више од $\frac{3}{4}$ укупно откупљених количина сировог млека. Највеће млекаре и даље имају изузетно високо учешће премираних количина од /80-100/% колико имају и Meggle Крагујевац, Границе Младеновац и Млекопродукт Зрењанин. Код осталих млекара повећавају се количине млека које се премира и расте њихово учешће у укупним количинама. Међу њима само две млекаре имају учешће премираног млека мање од 50% и то Милкоп Рашка и Млекара Лозница са /40-50/ % у укупним количинама.

Табела 18: Структура откупљеног млека за које је остварена премија по млекарама, 2012. година

2012			%	%
	откупљено нето*	премирано	премираног	непремираног
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	/70-80/%	/20-30/%
Млекара Суботица	[...]	[...]	/90-100/%	/5-10/%
Млекара Шабац	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Сомболед Сомбор	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Милкоп Рашка	[...]	[...]	/40-50/%	/50-60/%
Нишка млекара	[...]	[...]	/50-60/%	/40-50/%
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Лазар Блаце	[...]	[...]	/50-60/%	/40-50/%
Границе Младеновац	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Кић Сопрану	[...]	[...]	/70-80/%	/20-30/%
Млекопродукт	[...]	[...]	/80-90/%	/10-20/%
Екомлек Каоник	[...]	[...]	/60-70/%	/30-40/%
Млекара Лозница	[...]	[...]	/40-50/%	/50-60/%
Млекара Плана	[...]	[...]	/60-70/%	/30-40/%
УКУПНО МЛЕКАРЕ 2012	615,054,713	0	77%	23%

Извор: Калкулације на основу достављених података

(подаци из Табеле 18. представљају заштићене податке)

График 8: Учесће премираног и непремираног млека у укупно откупљеним количинама млека, по млекарама, 2012. година

(подаци из Графика 8. представљају заштићене податке)

IV ПРОИЗВОДЊА И ПРЕРАДА МЛЕКА И МЛЕЧНИХ ПРОИЗВОДА

1. Инсталисани капацитети за производњу и прераду млека и млечних производа

Имајући у виду да се и претходна секторска анализа бавила питањем инсталисаних капацитета за производњу млека и млечних производа овом приликом је од анкетираних млекара затражено да се изјасне да ли су производно-прерађивачки капацитети у 2011. и 2012. години променили у односу на стање у децембру 2010. године. Осим овог питања затражено је и да се млекаре изјасне по питању степена искоришћености капацитета.

Највеће производно-прерађивачке капацитете поседују млекаре у власништву DFG-а, чији укупни капацитет групе износе око [...] милиона литара млека дневно. Посматрајући по млекарама које су у групи, највећим инсталисаним капацитетима располаже млекара ИМЛЕК чији дневни прерадни капацитети у литрима износе [...] литара млека и чине их капацитети Млекаре у Београду, Новом Саду и Зајечару. Имајући у виду да је јула 2012. године обустављена производња у Млекари Нови Сад која је располагала капацитетима од [...] литара млека дневно, дневни прерадни капацитет ИМЛЕК-а смањен је на [...] литара.

Млекара Суботица је капацитете на нивоу [...] литара у току 2012. године повећала на [...] литара дневно захваљујући повећању капацитета за прераду свежег млека са [...] литара на [...] литара и производњу УХТ производа са [...] на [...].

Млекара Шабац није променила своје укупне прерађивачке капацитете и они износе [...] литара млека дневно као и код Млекаре Сомбоled. Милкоп Рашка није променио своје капацитете у 2011. и 2012. године и они износе [...] литара млека дневно. Капацитети Нишке млекаре су у 2011. и 2012. години непромењени у односу на ниво из 2010. године и износе [...] литара млека.

Млекара Meggle (некадашња млекара Младост из Крагујевца) је своје прерађивачке капацитете повећала са [...] литара млека дневно на [...] литара млека. Лазар Блаце није променио своје производно прерађивачке капацитете и они износе [...] литара млека дневно као ни Границе Младеновац чији је дневни прерађивачки капацитет [...] литара млека. Киш сотрапу је последњи пут променио своје капацитете у септембру 2010. године и они износе [...] литара млека дневно. Млекопродукт Зрењанин није променио своје производне капацитете и они износе [...] литара млека дневно.

У групи млекара са најмањим инсталисаним капацитетима су Екомлек Каоник са [...] литара, Млекара Лозница са [...] и Млекара Плана са [...] литара дневне прераде млека који нису мењали своје производно прерађивачке капацитете у 2011. и 2012. години.

Кикиндска индустрија млека у 2011. години није променила своје производно прерађивачке капацитете док је у 2012. години постепено престала са целокупном производњом због статусне промене – припајања са Млекопродуктом из Зрењанина.

У наставку следи табеларни преглед максималних инсталираних дневних прерађивачких капацитета по анализираним млекарама.

Табела 19: Максимални инсталирани дневни прерађивачки капацитети млекара у литрима

Млекаре	капацитети у 2010	капацитети у 2011	капацитети у 2012
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	[...]
Млекара Суботица	[...]	[...]	[...]
Млекара Шабац	[...]	[...]	[...]
Сомболед Сомбор	[...]	[...]	[...]
Милкоп Рашка	[...]	[...]	[...]
Нишка млекара	[...]	[...]	[...]
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	[...]
Лазар Блаце	[...]	[...]	[...]
Границе Младеновац	[...]	[...]	[...]
Киш Сопрану Крагујевац	[...]	[...]	[...]
Млекопродукт Зрењанин	[...]	[...]	[...]
Екомлек Каоник	[...]	[...]	[...]
Млекара Лозница	[...]	[...]	[...]
Млекара Плана	[...]	[...]	[...]

Извор: На основу достављених података по млекарама

(подаци из Табеле 19. представљају заштићене податке)

Осим инсталираних капацитета веома важан податак је и податак о **степену искоришћености инсталираних капацитета**. Млекаре су углавном приказале степен искоришћености капацитета за целокупан производни циклус док су поједине млекаре као што су Млекара Суботица и Млекопродукт из Зрењанина, представиле искоришћеност капацитета по производним линијама.

Млекара ИМЛЕК је у 2011. години имала просечан степен искоришћеност целокупних инсталираних капацитета на нивоу од око [...] %. Млекара Суботица је доставила степен искоришћености капацитета по производним линијама. Млекара Шабац је у зимским месецима имала просечну искоришћеност капацитета око [...] % док је у летњим месецима искоришћеност око [...] %. Сомболед има просечни степен искоришћености капацитета око [...] %, Милкоп Рашка користи [...] % капацитета, Нишка млекара користи [...] % својих производних капацитета, Лазар Блаце [...] %, Границе Младеновац [...] %, Киш сопрану [...] %, Екомлек Каоник [...] %, Млекара Лозница [...] %, Млекара Плана [...] %. Млекопродукт је доставио степен искоришћености капацитета по производним линијама.

Табела 20: Просечна искоришћеност капацитета по млекарама и по производним линијама појединих млекара, 2011 и 2012. година

(подаци из Табеле 20. представљају заштићене податке)

Уколико сумарно погледамо достављене податке можемо закључити да највећи број млекара просечно користи од 60-80% својих капацитета. Имајући у виду да млекаре нису у значајнијој мери мењале своје производне капацитете односно да није дошло до промене структуре капацитета, чиме се бавила претходна анализа, па се овде неће понављати. Осим наведеног за сврхе анализе од посебног значаја је анализа структуре производње у конзумно млеко и млечне производе по млекарама. Будући да се структура капацитета није променила, биће интересантно видети да ли се променила структура производње по млекарама.

2. Агрегатни подаци о произведеним количинама млека и млечних производа

У овом делу анализе посебну пажњу посветићемо агрегатним подацима о произведеним количинама конзумног млека са једне и свих осталих врста млечних производа са друге стране, од стране анкетираних млекара током анализираног временског периода. Анализираће се структура прерађеног млека за две претходно дефинисане групе производа (конзумно млеко и млечни производи) за сваку појединачну млеку из одабраног узорка на годишњем нивоу. На крају следи упоредни преглед који ће омогућити да се у потпуности сагледају све евентуалне промене у структури овако дефинисаног производног асортимана између календарских година обухваћених предметном анализом али и упоређивањем са налазима претходне секторске анализе.

Према подацима Републичког завода за статистику достављеним у табели Производња индустријских производа у Републици Србији под шифром производа 10511101 и 10511102 по месецима, у Србији је у 2011. години произведено око 377 милиона литара пастеризованог и 110 милиона литара стерилизованог млека док је у 2012. години произведено нешто више од 360 милиона литара пастеризованог млека и 105 стерилизованог млека што је за око 15 милиона литара мање пастеризованог млека и око 5 милиона литара мање стерилизованог млека него у претходној години. Уколико ставимо у однос пастеризовано и стерилизовано млеко и укупну количину произведеног конзумног млека њихов однос је у 2011 и 2012. години идентичан и износи 77% у корист пастеризованог и 23% за стерилизовано млеко. Уколико погледамо овај однос у нешто дужем временском интервалу можемо закључити да је он релативно стабилан и да је у 2009. и 2010. години износио 78% односно 79% за пастеризовано и 22% односно 21% за стерилизовано млеко.

Табела 21: Произведено пастеризовано и стерилизовано млеко у Србији, 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
пастеризовано млеко у литрима	354,176,400	375,097,200	376,674,400	361,238,000
стерилизовано млеко у литрима	97,861,600	100,687,500	110,144,900	105,996,200
укупно конзумно млеко у литрима	452,038,000	475,784,700	486,819,300	467,234,200
однос	78:22	79:21	77:23	77:23

Извор: Подаци РЗС

Уколико податак о произведеном конзумном млеку у Србији ставимо у однос са укупно откупљеним количинама сировог млека које су млекаре откупили у сврху даље индустријске прераде евидентно је да се тај однос смањује са 71% колико је износио у 2011. години на 66% колико износи у 2012. години. Другим речима, иако је у 2012. години повећан откуп сировог млека од стране млекара за око 30 милиона литара сировог млека, смањена је производња конзумног млека за 20 милиона литара односно више сировог млека искоришћено је за производњу ферментисаних производа од млека, павлаке, сира, маслаца и осталих млечних производа.

Табела 22: Откупљено и произведено млеко у Србији, 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
откупљено млеко у литрима	722,048,000	684,917,000	680,994,000	711,578,000
произведено млеко у литрима	452,038,000	475,784,700	486,819,300	467,234,200
учешће	63%	69%	71%	66%

Извор: Подаци РЗС

Уколико упоредимо агрегатне податке о откупљеним количинама сировог млека и количина млека које су произведене као конзумно млеко – пастеризовано и стерилизовано млеко, евидентно је да се количина произведеног конзумног млека у 2012. години смањује иако расте количина откупљеног сировог млека. И на нивоу узорка имамо исти тренд у кретању откупљених количина сировог млека и произведених количина конзумног млека односно млека које је утрошено за производњу млечних производа, али су осцилације знатно блаже у односу на агрегатне податке. На нивоу узорка, откупљене количине расту

2% док се количине произведеног конзумног млека смањују за 2%, односно за 4% расте количина млека утрошена за производњу млечних производа.

Табела 23: Откупљено и произведено млеко од стране анкетираних млекара, 2011-2012

	2011	2012	индекс
откупљено сирово млеко	680,995,000	711,578,000	104
произведено конзумно млеко укупно	486,819,300	467,234,200	96
произведени остали производи укупно*	194,175,700	244,343,800	126
откупљено млеко од стране узоркованих 14 млекара	605,171,299	615,054,713	102
произведено конзумно млеко 14 млекара	218,077,252	213,725,920	98
произведени остали млечни производи 14 млекара*	387,094,047	401,328,792	104

Извор: Калкулације на бази достављених података

* количина млека утрошена за производњу осталих млечних производа добијена као разлика између укупних откупљених количина сировог млека и количина млека утрошених за производњу пастеризованог и стерилизованог млека

Табела 24: Индекс откупљеног млека, произведеног млека и осталих млечних производа, Р.Србија, 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
откупљено сирово млеко	723,000,000	686,000,000	680,995,000	711,578,000
произведено конзумно млеко	452,038,000	475,784,700	486,819,300	467,234,200
произведени остали производи*	270,962,000	210,215,300	194,175,700	244,343,800
индекс откупљено млеко	100	95	99	104
индекс конзумно млеко	100	105	102	96
индекс остали млечни производи	100	78	92	126

Извор: РЗС

Уколико ове податке посматрамо у нешто дужем временском интервалу евидентно је да су и у претходним годинама количине конзумног млека осцилирале на годишњем нивоу али у процентуалном износу не већем од 5%. У 2010. години је повећана количина произведеног млека за 5% упркос смањењу укупно откупљених количина за 5% док је у 2011. години откуп сировог млека био стабилан у односу на претходну годину док су количине конзумног млека порасле за 2%. Као што је раније наведено, у 2012. години пратимо обрнут тренд осилација ове две категорије, па тако откупљене количине расту за око 30

милиона литара док је производња млека у паду за око 20 милиона литара млека или 4% у односу на ниво из претходне године.

Количина млека које је утрошено за производњу млечних производа значајније осцилира, пратимо прво смањење од 22% у 2010. години, затим смањење од 8% у 2011. години да би у 2012. години количине млека утрошене за производњу млечних производа порасле за око 50 милиона литара млека или за 25% у односу на ниво из претходне године.

3. Структура прерађеног млека (конзумно млеко и млечни производи) по млекарама

Претходни подаци показују осцилације на нивоу укупно откупљених и укупно произведених количина пастеризованог и стерилизованог млека док ће у овом делу бити речи о конкретним подацима које су прикупљени од анкетираних млекара о количинама произведеног млека и њиховом односу са количинама откупљеног сировог млека и количинама млека које су утрошене за производњу млечних производа.

Као и у претходној анализи, пошли смо од претпоставке да се количина укупно откупљеног сировог млека користи за две основне групе производа, са једне стране за производњу конзумног млека – пастеризованог и стерилизованог а са друге стране за производњу свих осталих млечних производа – ферментисаних производа, павлаке, сира, маслаца и осталих млечних производа. С тим у вези, од нето откупљене количине сировог млека конкретне млекаре одузета је количина произведеног конзумног млека (млечни еквивалент за конзумно млеко је 1, што значи да је за x литара конзумног млека при производњи утрошено исто толико x литара сировог млека) и добијена разлика представља количину сировог млека утрошеног за производњу млечних производа.

Збирни подаци за узорак у целини, показују да је у 2011. години, од укупно откупљене количине сировог млека (605 милиона литара), прерађено 218 милиона литара млека или **36%** док је за производњу млечних производа утрошено 387 милиона литара или **64%** откупљеног сировог млека што уједно представља и учешће млечних производа у укупној производњи.

Приликом сагледавања структуре производног асортимана конкретне млекаре потребно је имати у виду да она зависи првенствено од два фактора: инсталисаних производних капацитета намењених производњи појединих категорија производа и пословне политике појединих млекара.

У групи млекара које имају највеће учешће произведеног конзумног млека у укупној производњи су Млекара Лозница ([...] %), Млекара Плана ([...] %), Нишка млекара ([...] %) и две млекаре из групе ДФГ – ИМЛЕК ([...] %) и Млекара Суботица([...] %) као и Сомбоled из Сомбора [...] % чије је учешће у интервалу /40-50/%. У следећој групи су млекаре са учешћем конзумног млека у укупној производњи од /30-40/ % и /20-30/% и то: Кућ Company (/30-40/%), Млекара Шабац (/30-40/%), Милкоп Рашка (/20-30/%) и Meggle Крагујевац (/20-30/%). Најниже учешће конзумног млека у структури производње, уколико

се изузме млекара Екомлек која га уопште не производи, имају Млекопродукт Зрењанин са /5-10/% и Лазар Блаце са /5-10/%.

Из представљених података може се закључити да све анкетирани млекаре у својој пословној политици предност дају асортиману млечних производа који чини најмање половину укупне производње па навише у зависности од конкретне млекаре. На нивоу целокупног узорка од укупно откупљене количине сировог млека за производњу конзумног млека утрошено је нешто више од 1/3 укупних количина.

Табела 25: Структура производног асортимана по појединим млекарама
у 2011. години.

	откупљено нето*	произведено конзумно	% конзумног млека	произведе но млечни производи (разлика)	% млечни производи
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Млекара Суботица	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Млекара Шабац	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Сомболед Сомбор	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Милкоп Рашка	[...]	[...]	/20-30/%	[...]	/70-80/%
Нишка млекара	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	/20-30/%	[...]	/70-80/%
Лазар Блаце	[...]	[...]	/10-20/%	[...]	/80-90/%
Границе Младеновац	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Кић Сопрану Крагујевац	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Млекопродукт Зрењанин	[...]	[...]	/5-10/%	[...]	/90-100/%
Екомлек Каоник	[...]	[...]	/0/%	[...]	/100/%
Млекара Лозница	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Млекара Плана	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
УКУПНО	605,171,299	218,077,252	36%	387,094,047	64%

Извор: Достављени подаци од стране анкетираних млекара

(подаци из Табеле 25. представљају заштићене податке)

И у 2012. години, млекара са највећим учешћем конзумног млека у структури укупне производње је Нишка млекара са /50-60/%. Осим Нишке млекаре све преостале млекаре предност дају асортиману млечних производа који чини више од 50% укупно утрошеног откупљеног млека. Следећа група млекара има учешће од /40-50/% и то Млекара Плана и Млекара Лозница (са готово идентичним учешћем као у претходној години), Сомболед из Сомбора (који повећава производњу конзумног млека) и ИМЛЕК (који смањује учешће конзумног млека у 2012. години). У групи са учешћем од /30-40/% су Млекара Суботица, затим Meggle Крагујевац који значајно повећава производњу конзумног млека у структури производње са /20-30/% на /30-40/% као и Границе Младеновац и Млекара Шабац, док су

млекаре са учешћем конзумног млека од /20-30/% у укупној производњи: Кић Компани и Милкоп Рашка. Најниже учешће конзумног млека у структури производње, уколико се изузме млекар Екомлек која га уопште не производи, и у 2012. години има Млекопродукт Зрењанин са /5-10/% и Лазар Блаце са /10-20/%.

Збирни подаци за узорак у целини који се односе на 2012. годину показују да је, од укупно откупљене количине сировог млека (615 милиона литара), у производњи конзумног млека утрошено преко 213 милиона литара, односно 35%, док је остатак од 65%, или око 400 милиона литара млека утрошено за прераду у млечне производе.

Табела 26: Структура производног асортимана по појединим млекарама
у 2012. години.

	откупљено нето*	произведено конзумно	% конзумног млека	произведе но млечни производи (разлика)	% млечни производи
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Млекара Суботица	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Млекара Шабац	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Сомбоled Сомбор	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Милкоп Рашка	[...]	[...]	/20-30/%	[...]	/70-80/%
Нишка млекара	[...]	[...]	/50-60/%	[...]	/40-50/%
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Лазар Блаце	[...]	[...]	/10-20/%	[...]	/80-90/%
Границе Младеновац	[...]	[...]	/30-40/%	[...]	/60-70/%
Кић Компани Крагујевац	[...]	[...]	/20-30/%	[...]	/70-80/%
Млекопродукт Зрењанин	[...]	[...]	/5-10/%	[...]	/90-100/%
Екомлек Каоник	[...]	[...]	/0/%	[...]	/100/%
Млекара Лозница	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
Млекара Плана	[...]	[...]	/40-50/%	[...]	/50-60/%
УКУПНО	615,054,713	213,725,920	35%	401,328,792	65%

Извор: Достављени подаци од стране анкетираних млекара

(подаци из Табеле 26. представљају заштићене податке)

На нивоу посматраног узорка евидентно је да је структура производње у 2012. години у односу на 2011. годину готово идентична и да се нису десиле значајније структурне промене на нивоу анкетираних млекара а да су варијације по појединим млекарама без значајнијих осцилација које би се евентуално могле довести у везу са намером произвођача да фаворизује производњу неке од посматраних група производа.

Уколико упоредимо ове податке у нешто дужем временском периоду од 4 године и искористимо налазе о структури производње претходне секторске анализе за 2009. и 2010.

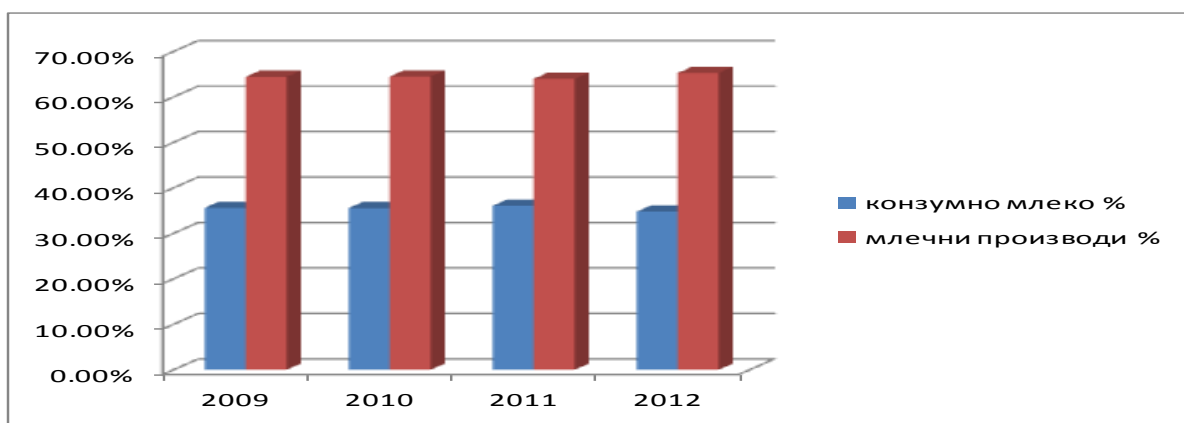
годину закључујемо да је структура производње стабилна и да нема већих осцилација у смислу промене пословне политике или промене инсталисаних капацитета које би битније утицали на преорјентацију млекара на другачији производни асортиман.

Табела 27: Структура производње, 2009-2012

структура производње - узорак млекара	2009	2010	2011	2012
конзумно млеко %	35.58%	35.53%	36.04%	34.75%
млечни производи %	64.42%	64.47%	63.96%	65.25%

Извор: Подаци достављени од стране млекара

Графикон 9: Структура производње, 2009-2012

4. Упоредни преглед структуре прерађеног млека у посматраном периоду

Када је у питању упоредни преглед структуре прерађеног млека у посматраном периоду по појединим учесницима на тржишту, лако се могу уочити варијације, како у апсолутним, тако и у релативним износима по појединим годинама. Од посебног је значаја да се утврди у којој мери, на овај начин приказане промене произведених количина конзумног млека, доводе до промена у структури производног асортимана по појединим млекарима.

Табела 28: Упоредни преглед учешћа конзумног млека у производњи по млекарама, 2009-2012

	2009*	2010*	2011	2012
ИМЛЕК Београд	/40-50/%	/30-40/%	/40-50/%	/30-40/%
Млекара Суботица	/30-40/%	/40-50/%	/40-50/%	/30-40/%
Млекара Шабац	/30-40/%	/40-50/%	/30-40/%	/30-40/%
Сомболед Сомбор	/40-50/%	/30-40/%	/30-40/%	/40-50/%
Милкоп Рашка	/10-20/%	/20-30/%	/20-30/%	/20-30/%
Нишка млекара	/50-60/%	/60-70/%	/40-50/%	/50-60/%
Meggle Крагујевац	/30-40/%	/30-40/%	/20-30/%	/30-40/%
Лазар Блаце	/10-20/%	/5-10/%	/10-20/%	/5-10/%
Границе Младеновац	/20-30/%	/20-30/%	/30-40/%	/30-40/%
Кић Сопрану Крагујевац	/20-30/%	/30-40/%	/30-40/%	/20-30/%
Млекопродукт Зрењанин	/10-20/%	/10-20/%	/5-10/%	/5-10/%
Екомлек Каоник	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
Млекара Лозница	/30-40/%	/50-60/%	/40-50/%	/40-50/%
Млекара Плана	/40-50/%	/50-60/%	/40-50/%	/40-50/%
УКУПНО	35.58%	35.53%	36.04%	34.75%

* податак изведен на основу месечних података за период јун-децембар 2009 и 2010.

Извор: Подаци достављени од стране анкетираних млекара

(подаци из Табеле 28. представљају заштићене податке)

Највећи пад произведених количина конзумног млека у 2012. у односу на 2011. годину, како у апсолутном износу ([...] милиона литара) тако и у стопи учешћа конзумног млека у укупној производњи са /40-50/% на /30-40/%, бележи Млекара ИМЛЕК која је за [...] % смањила производњу конзумног млека. Осим ИМЛЕК-а и Млекара Суботица смањује произведене количине конзумног млека за [...] хиљада литара па се последично смањује и удео конзумног млека у укупној производњи са /40-50/% на /30-40/%. Уколико погледамо податак на нивоу групације, DFG млекаре су смањиле производњу конзумног млека за [...] милиона литара односно учешће у производњи се са /40-50/% у 2011. години смањило на /30-40/% у 2012. години. Према ИМЛЕК-овим месечним подацима о производњи млека, највеће смањење у произведеним количинама забележено је у августу и септембру 2012. године што се поклапа са престанком рада Новосадске млекаре, која је радила у саставу ИМЛЕК-а од 2007. године. Како је у јулу 2012. године прекинута производња у Новосадској млекари која је располагала са дневним капацитетима прераде од око [...], смањење произведеног конзумног млека могућа је последица престанка рада фабрике у Новом Саду.

Млекара Шабац смањује количине произведеног млека и то за око [...] хиљада литара млека и учешће конзумног млека на /30-40/% у укупној производњи што је значајно смањење уколико посматрамо и нешто дужи период и податак за 2010. годину када је то учешће износило /40-50/%.

Сомболед је једина из групе великих млекара која повећава количине произведеног млека у обе године. У 2011. години је учешће са /30-40/% повећано на /40-50/% а у 2012. години је повећано на /40-50/% односно произведено је [...] милиона литара конзумног млека више у односу на претходну годину.

Најизразитију промену у структури производње, у корист конзумног млека, у овом периоду остварује Нишка млекара и то са /40-50/% на /50-60/% или за [...] хиљада литара млека. Осим наведеног значајно је поменути да је Нишка млекара и у претходном периоду, у свом производном асортиману, предност давала производњи конзумног млека која је у 2009. и 2010. години учествовала у укупној производњи са више од 50%.

Млекара Милкоп Рашка смањује количине произведеног конзумног млека за преко [...] милион литара или за скоро [...] % па се смањује и учешће произведеног конзумног млека у укупној производњи са /20-30/% на /20-30/% али у поређењу са 2009 и 2010. години представља значајније повећање.

Киш компану у 2011. години повећава учешће конзумног млека на /30-40/% док у 2012. години смањује производњу за [...] хиљада литара конзумног млека и учешће на /20-30/% па се практично враћа на ниво из 2009. године. Млекара Плана бележи стабилно учешће у производњи конзумног млека која се у укупној производњи креће око нивоа од /40-50/%.

Млекопродукт Зрењанин смањује производњу конзумног млека са /10-20/%, колико је износило у 2010, на /5-10/% у 2011. години док у наредној години смањује како произведене количине млека за [...] хиљада литара млека тако и учешће у производњи на /5-10/%.

Млекара Лозница је међу млекарама које имају високо учешће конзумног млека у укупној производњи. Нарочито је тај пораст био изражен у 2010. години када је порасло са /30-40/% на /50-60/% док је у 2011 оно износило /40-50/% а у 2012. години смањено је на /40-50/% или за [...] хиљада литара конзумног млека.

Млекаре Meggle Крагујевац у 2011. години значајно смањује учешће конзумног млека у укупној производњи са /30-40/% на /20-30/% док у 2012. години бележи значајан раст произведених количина конзумног млека тако што дуплира произведену количину. Количина произведеног конзумног млека расте за [...] милиона литара млека, па се и стопа учешћа конзумног млека у укупној производњи повећава са /20-30/% на /30-40/%.

Границе Младеновац су повећале производњу конзумног млека за готово [...] литара млека (што је пораст од [...]) а с тим у вези и учешће конзумног млека у укупној производњи на /30-40/% што је нарочито значајан раст када се пореди са учешћем у 2009. години које је износило /20-30/%. Посебно је од значаја за претходно наведено и да је у јулу 2012. године млекара Границе почеле са производњом стерилизованог млека.

Табела 29: Промене у количинама произведеног млека по млекарама, апсолутне и релативне, 2011 и 2012. године

Млекаре	произведене количине		разлике	
	2011	2012	апсолутне у литрима	релативне у %
ИМЛЕК Београд	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Суботица	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Шабац	[...]	[...]	[...]	[...]
Сомболед Сомбор	[...]	[...]	[...]	[...]
Милкоп Рашка	[...]	[...]	[...]	[...]
Нишка млекара	[...]	[...]	[...]	[...]
Meggle Крагујевац	[...]	[...]	[...]	[...]
Лазар Блаце	[...]	[...]	[...]	[...]
Границе Младеновац	[...]	[...]	[...]	[...]
Кић Сопрану Крагујевац	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекопродукт Зрењанин	[...]	[...]	[...]	[...]
Екомлек Каоник	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Лозница	[...]	[...]	[...]	[...]
Млекара Плана	[...]	[...]	[...]	[...]
УКУПНО	218,077,252	213,725,920	-4,351,332	-2%

Извор: Калкулације на бази достављених података

(подаци из Табеле 29. представљају заштићене податке)

Приликом анализе **промена у структури** производње по млекарама, као што је већ наведено, од пресудног значаја су неискоришћени инсталирани производни капацитети и њихова могућност да се у кратком року упосле у производњи али и пословна оријентација млекара да предност дају производима вишег степена производње који су по правилу скупљи. Имајући у виду да већина анкетираних млекара има у одређеној мери неискоришћен део производних капацитета за производњу млечних производа могуће је на краatak рок преоријентисати одређени део улазне сировине у производњу која ће као крајњи исход имати бољи финансијски резултат али само под условом да се не угрози достигнути степен искоришћености производних капацитета за производњу конзумног млека. Млекаре би смањењем производње пастеризованог и стерилизованог млека изгубиле знатан део тржишта продаје имајући у виду либерализован режим увоза конзумног млека али и значајну тражњу за конзумним млеком у Србији, које и даље има предност у односу на млечне производе (за разлику од земаља ЕУ где је потрошња производа вишег степена обраде – млечних производа на знатно вишем нивоу од потрошње конзумног млека).

Осим наведених фактора увек је присутан и фактор сезонности у производњи а у посматраном периоду се смањене количине произведеног млека делимично могу довести у везу и са смањењем откупних количина сировог млека као последице суше па у таквим условима постоји пословни интерес произвођача да предност дају производима вишег степена обраде.

5. Проблеми у пословању млекара

Приликом прикупљања података за израду секторске анализе од анкетираних млекара је затражено да се изјасне о најчешћим проблемима са којима се сусрећу у свакодневном пословању као и да дају своје коментаре и мишљења који би били од значаја за спровођење анализе стања у сектору млекарства.

С тим у вези највећи број млекара није одговорио на постављено питање или се изјаснио да нема проблема у пословању.

Од млекара које су се изјасниле по овом питању највећи број је изјавио да су основни проблеми на тржишту у постојању нелојалне конкуренције односно одређеног броја млекара које послују у тзв „сивој зони“, које своја плаћања обављају готовим новцем и која обављају пословну активност „без контроле“. Осим овог, наведено је и непостојање националне референтне лабораторија за контролу квалитета млека као један од проблема али и смањење куповне моћи потрошача, појава афлатоксина у млеку као и недовољан подстицај од стране државе произвођачима млека.

Стање је такво да мали број млекара прерађује 80% млека (управо 14 млекара које су у узорку анкетираних млекара), док осталу количину прерађује близу двеста малих млекара. Постоји много малих млекара које послују у забаченијим деловима земље које прерађују мање количине млека, не остварују профит којим би могле да покрију сва фискална и парафискална захватања па самим тим послују у „сивој зони“ и не испуњавају све потребне стандарде по питању квалитета млека. Снабдевање ових млекара је могуће због великог броја малих произвођача млека који са својом дневном производњом од 10-30 литара увек могу наћи млеку вољну да откупи њихово млеко. То млеко је углавном лошијег квалитета и често не испуњава стандарде прописане правилником о квалитету млека.

Када се буде увела обавезна, независна контрола свих произвођача млека који предају млеко млекарама, што је управо оно што је планирано оснивањем Националне референтне лабораторије за контролу квалитета млека, моћи ће да се контролише квалитет сировог млека. Један од основних трендова у млекарској индустрији је постепено смањење броја млекара и издвајање оних које ће својим квалитетом моћи да опстану на тржишту. Осим тога млекаре ће наставити притисак и на произвођаче да повећавају производњу јер ће наставити са подизањем износа минималних количина млека које се могу откупити од фармера.

VI ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

На основу прикупљених података и анализе стања конкуренције на тржишту откупа сировог крављег млека и производње и прераде млека и млечних производа у Републици Србији у периоду јануар - децембар 2011 и 2012. године, Комисија је извела следеће закључке:

1. Примарна производња сировог млека намењеног људској исхрани у Републици Србији током година је стабилна, са малим веријацијама у количини, не бележи битнија одступања у протеклом десетогодишњем периоду и креће се око нивоа од 1.500 милиона литара млека годишње. Смањење броја мужних грла уз релативно стабилну количински изражену производњу сировог млека упућује на тренд побољшања расног састава говеда и укрупњавања пољопривредних газдинстава у својству примарних произвођача млека.
2. Прерађивачка индустрија откупљује приближно половину од укупне количине произведеног млека. У 2011. години од укупно произведених 1.434 милиона литара сировог млека, са породичних газдинстава и фарми за производњу млека откупљено је 681 милиона литара млека, што чини 47,5% укупно произведеног млека, као и млечних производа из домаће прераде у количини од 277 тона. У 2012. години је тај проценат нешто виши али и даље се креће око половине произведене количине. Тако је од произведених 1.442 милиона литара сировог млека, у откупу и продаји завршило 712 милиона литара млека, што представља 49,4% укупно произведених количина и 175 тона млечних производа из домаће прераде.
3. У посматраном периоду се издвајају исти месеци са максималним (пролећни месеци - март, април и мај) односно минималним количинама (зимски месеци - новембар и фебруар) откупљеног млека што је пре свега резултат сезонских варијација током календарске године које настају услед разлика у квалитету исхране крива током летњих и зимских месеци и климатских фактора који утичу на квалитет испаше током пролећа и лета али су осцилације по месецима 2012. године знатно израженије него у 2011. години. Треба имати у виду да су другу половину 2012. године обележиле велике суше и изузетно неповољан временски период за ову врсту пољопривредне производње па се и то као објективна околност мора узети у обзир приликом сагледавања стања на тржишту сировог млека.
4. У циљу свеобухватног сагледавања сектора млекарства односно учесника на тржишту откупа сировог млека а нарочито учесника на тржишту на страни тражње, Комисија је упутила захтеве за доставу информације одређеним групама индустријских произвођача и прерађивача који би, осим млекара, евентуално могли бити учесници на тржишту откупа сировог млека. На основу спроведене анкете утврђено је да индустријске кондиторе, произвођаче сладоледа и пекаре не можемо сматрати учесницима на тржишту откупа и прераде сировог млека имајући у виду да поменути произвођачи не користе сирово млеко у свом производно-

прерађивачком циклусу односно као улазну сировину у поступку производње и прераде.

5. У 2011. години, укупне количине откупљеног млека у Републици Србији износе нешто више од 680 милиона литара сировог млека док откуп млека од стране 14 анализираних млекара износи близу 607 милиона литара сировог млека, што представља 89,12% укупне количине откупљеног млека у Републици Србији. Када је реч о 2012. години, укупно откупљена количина млека износи 711 милиона литара док количина откупљеног млека од стране 14 анкетираних млекара износи око 617 милиона литара сировог млека или 86,71% од укупне количине откупљеног сировог млека на територији Републике Србије. Ови подаци показују висок ниво репрезентативности узорка одабраних 14 млекара и самим тим утичу на висок степен поузданости показатеља и резултата добијених овом анализом.
6. Тржиште откупа млека намењеног даљој индустријској преради одликује се високим степеном концентрисаности тржишта. Четири учесника на тржишту (ИМЛЕК, Млекара Шабац, Суботица и Сомбоled), имају збирно учешће на овако дефинисаном тржишту од 62,92% у 2011. односно 60,39% у 2012. години. Преосталих 26,20% тржишног учешћа у 2011. односно 26,32% тржишног учешћа у 2012. години припада осталим анализираним млекарама.
7. Месечне осцилације у откупљеним количинама анкетираних млекара не упућују на заједнички тренд осцилација нити на правилности или околности које би евентуално биле узрочници евидентираних промена. Пре би се могло закључити да су промене откупљених количина по месецима и на крају и у кумулативном годишњем износу резултат пословне политике млекара, способности и могућности њиховог прилагођавања условима на тржишту производње сировог млека, сезонских варијација у производњи као и процењених потреба учесника на крају производног ланца.
8. Постоји велики распон цена између највише и најниже откупне цене коју плаћају прерађивачи млека. Разлози делимично стоје у сезонским варијацијама у производњи али и великом броју малих пољопривредних произвођача који се значајно разликују по квалитету исхране и хигијенским условима чувања, складиштења и чувања сировог млека и који појединачно немају значајнију преговарачку моћ код уговарања цена са млекарим. Овако атомизирана понуда сировог млека уз неке објективно ограничавајуће околности у смислу карактеристика сировог млека и његовог максималног рока за чување лагровање и транспорт од 3 дана утиче на однос снага на тржишту понуде и тражње за сировим млеком што се директно одражава на висину откупне цене и распоне у њеном формирању.
9. У посматраном временском периоду од 14 анкетираних млекара, само су две млекаре ИМЛЕК и Сомбоled доставиле податке о купљеним количинама сировог млека из увоза. Не постоје правилности у осцилацијама увезених количина сировог млека као ни у кретањима њихових цена. Млекаре су недостајући део сировине за производњу куповале из увоза по знатно вишим ценама него из домаће производње. Један од закључака је да на домаћем тржишту није било могуће откупити потребну сировину задовољавајућег квалитета у мери у којој би били испуњени стандарди у

производњи у циљу одржавања обима производње и степена искоришћености капацитета на планираном нивоу.

10. Индустијски произвођачи млека са мањим прерађивачким капацитетима набављају сирово млеко директно од великог броја пољопривредних произвођача или откупљивача, који појединачно немају велико учешће у откупљеним количинама док су млекаре са великим прерађивачким капацитетима у већој мери оријентисане на набавку сировог млека од мањег броја фарми (учешће фарми великих корпорација у укупној набавци је код неколико млекара од 30 до 50% укупне набавке) и пољопривредних произвођача који су у могућности да на тржишту понуде веће количине млека за откуп. Овакав избор економски је мотивисан тежњом произвођача за смањењем трансакционих трошкова у поступку набавке сировине за производњу.
11. На нивоу целокупног узорка у 2011. години количина премираног млека је око 440 милиона литара сировог млека што учествује са 73% у укупно откупљеним количинама сировог млека које је ушло у млекаре. Посматрано по млекарама највеће учешће премираног млека имају Млекаре Danubius Food Groupe, затим Млекопродукт из Зрењанина и Границе Младеновац. У 2012. години, на нивоу узорка анкетираних млекара, количине премираног млека се повећавају за око 30 милиона литара у односу на 2011. годину и износе 470 милиона литара. Премиране количине сировог млека учествују са 77% односно чине нешто више од $\frac{3}{4}$ укупно откупљених количина сировог млека.
12. Највећи број млекара просечно користи од 60-80% својих капацитета. Млекаре нису значајније мењале своје производне капацитете у односу на стање које је констатовано у претходној секторској анализи па с тим у вези није дошло до промене структуре капацитета. Највеће производно-прерађивачке капацитете поседују млекаре у власништву DFG-a.
13. Уколико ставимо у однос пастеризовано и стерилизовано млеко и укупну количину произведеног конзумног млека њихов однос је у 2011 и 2012. години идентичан и износи 77% у корист пастеризованог и 23% за стерилизовано млеко. Уколико погледамо овај однос у нешто дужем временском интервалу можемо закључити да је он релативно стабилан.
14. Уколико упоредимо агрегатне податке о откупљеним количинама сировог млека и количина млека које су произведене као конзумно млеко – пастеризовано и стерилизовано млеко, евидентно је да се количина произведеног конзумног млека у 2012. години смањује иако расте количина откупљеног сировог млека. И на нивоу узорка имамо исти тренд у кретању откупљених количина сировог млека и произведених количина конзумног млека односно млека које је утрошено за производњу млечних производа, али су осцилације знатно блаже у односу на агрегатне податке. На нивоу узорка, откупљене количине расту 2% док се количине произведеног конзумног млека смањују за 2%, односно за 4% расте количина млека утрошена за производњу млечних производа.

У 2011. години је од укупно откупљене количине сировог млека у конзумно млеко прерађено 36% док је за производњу млечних производа утрошено 64% откупљеног сировог млека. У 2012. години је, од укупно откупљене количине сировог млека у производњи конзумног млека утрошено 35%, док је остатак од 65%, утрошено за прераду у млечне производе.

15. Структура производње у 2012. години у односу на 2011. годину готово је идентична и нису се десиле значајније структурне промене на нивоу анкетираних млекара. Варијације по појединим млекарама биле су без значајнијих осцилација које би се евентуално могле довести у везу са намером произвођача да фаворизује производњу неке од посматраних група производа. Уколико упоредимо ове податке у нешто дужем временском периоду од 4 године и искористимо налазе о структури производње претходне секторске анализе за 2009. и 2010. годину закључујемо да је структура производње стабилна и да нема већих осцилација у смислу промене пословне политике или промене инсталисаних капацитета које би битније утицали на преорјентацију млекара на другачији производни асортиман.
16. Приликом анализе промена у структури производње по млекарама од пресудног значаја су неискоришћени инсталисани производни капацитети и њихова могућност да се у кратком року упосле у производњи али и пословна орјентација млекара да предност дају производима вишег степена производње који су по правилу скупљи. Имајући у виду да већина анкетираних млекара има у одређеној мери неискоришћен део производних капацитета за производњу млечних производа могуће је на кратак рок преорјентисати одређени део улазне сировине у производњу која ће као крајњи исход имати бољи финансијски резултат али само под условом да се не угрози достигнути степен искоришћености производних капацитета за производњу конзумног млека. Млекаре би смањењем производње пастеризованог и стерилизованог млека изгубиле знатан део тржишта продаје имајући у виду либерализован режим увоза конзумног млека али и значајну тражњу за конзумним млеком у Србији, које и даље има предност у односу на млечне производе (за разлику од земаља ЕУ где је потрошња производа вишег степена обраде – млечних производа на знатно вишем нивоу од потрошње конзумног млека). Осим наведених фактора увек је присутан и фактор сезоналности у производњи а у посматраном периоду се смањене количине произведеног млека делимично могу довести у везу и са смањењем откупних количина сировог млека као последице суше па у таквим условима постоји пословни интерес произвођача да предност дају производима вишег степена обраде.

Приликом прикупљања података од млекара се тражило да се изјасне о евентуалним проблемима у пословању као и мишљењима која би била од значаја за израду секторске анализе. Од млекара које су се изјасниле по овом питању највећи број је изјавио да су основни проблеми на тржишту у постојању нелојалне конкуренције односно одређеног броја млекара које послују у тзв „сивој зони“, које своја плаћања обављају готовим новцем и која обављају пословну активност „без контроле“. Осим овог, наведено је и непостојање националне референтне лабораторија за контролу квалитета млека као један од проблема али и смањење куповне моћи потрошача, појава афлатоксина у млеку као и недовољан подстицај од стране државе произвођачима млека.

Систем премија за млеко само је један од сегмената аграрне политике. Подстицање развоја пољопривредне производње, између осталог, врши се и субвенционисањем пољопривредне производње, као и давањем кредита регистрованим пољопривредним газдинствима преко Фонда за подстицање развоја пољопривредне производње у Републици. Осим краткорочних мера и субвенционисања пољопривредне производње које је првенствено опредељено одобреним средствима за ту намену Законом о буџету за текућу годину, још значајније је на дужи рок дефинисати аграрну политику која ће произвођачима омогућити да планирају пословну активност.

Осим наведеног, у току анализе, уочене су појаве које, по мишљењу Комисије, захтевају посебну пажњу ресорног министарства, и које је могуће разрешити само уз учешће и координацију активности више органа власти. С тим у вези, Комисија као најважније **препоруке** износи следеће:

1. Неформално тржиште млека има висок удео од 51-53% на укупном тржишту помуженог сировог млека у Србији али не постоје званични статистички подаци о овом тржишном сегменту. Сирово млеко се на неформалном тржишту користи за производњу и прераду у домаћинствима које се даље користи за сопствену потрошњу у оквиру пољопривредног газдинства као и за даљу дистрибуцију и продају потрошачима. Званична статистика процењује овај тржишни сегмент само у делу који се тиче продаје млека и млечних производа на пијацама. За производњу млека и млечних производа којима се у току 2011. и 2012. године прометовало на пијацама у Републици Србији, утрошено је нешто више од 100 милиона литара сировог млека што чини око 7% укупно произведеног сировог млека у Србији годишње.

Препорука је успоставити систем евидентирања и праћења свих произведених количина помуженог сировог млека, што ће допринети ефикаснијој контроли квалитета и хигијенске исправности, елиминисању евентуалних појава карактеристичних за тзв. сиву зону, као и бољој искоришћености прерађивачких капацитета.

2. Највећи број млекара контролу откупљеног сировог млека врши у интерним лабораторијама али повремене контроле врши и у спољним лабораторијама најчешће ветеринарских специјалистичких института, Завода за млекарство и још неким овлашћеним лабораторијама али не постоји званична евиденција количине и квалитета сировог млека на националном нивоу. Постоје информације о почетку прве фазе рада Националне лабораторије за контролу млека и у том смислу почела је са радом Лабораторија за анализу млека у Новом Саду. Ипак и даље се чека на успостављање Националне лабораторије за контролу квалитета млека у Батајници чије се отварање планира годинама уназад.

Успостављање система контроле квалитета и хигијенске исправности на дневној основи и обезбеђење обавезне и независне контроле сировине од стране овлашћене лабораторије и даље остаје као један од најважнијих корака у поступку увођења стандарда у области безбедности хране и заштите потрошача где ће бити највидљивији директни утицаји процеса реформи и придруживања Србије ЕУ имајући у виду да је свака нова чланица дужна да усвоји законе и правилнике који су у складу са законима ЕУ.

Када се буде увела обавезна, независна контрола свих произвођача млека који предају млеко млекарима, што је управо оно што је планирано оснивањем Националне референтне лабораторије за контролу квалитета млека, моћи ће да се контролише квалитет сировог млека. Један од основних трендова у млекарској индустрији је постепено смањење броја млекара и издвајање оних које ће својим квалитетом моћи да опстану на тржишту. Осим тога млекаре ће наставити притисак и на произвођаче да повећавају производњу јер ће наставити са подизањем износа минималних количина млека које се могу откупити од фармера.

3. Мали број млекара прерађује 80% млека (управо 14 млекара које су у узорку анкетираних млекара), док осталу количину прерађује близу двеста малих млекара. Постоји много малих млекара које послују у забаченијим деловима земље које прерађују мање количине млека, не остварују профит којим би могле да покрију сва фискална и парафискална захватања па неке од њих послују у „сивој зони“ али је велико питање испуњавају ли све потребне стандарде по питању квалитета млека. Снабдевање ових млекара је могуће због великог броја малих произвођача млека који са својом дневном производњом од 10-30 литара увек могу наћи млеку вољну да откупи њихово млеко. То млеко је углавном лошијег квалитета и често не испуњава стандарде прописане правилником о квалитету млека.

Евидентирање свих произведених и помужених количина сировог млека (препука у тачки 1.) смањило би могућност ових ситуација. С друге стране, пореска управа би могла да предузме потребне активности у циљу ширења пореске базе док би Национална лабораторија за контролу квалитета млека омогућила спровођење закона везаних за безбедност хране.